

MALİ DİNAMİKLER VE BÜYÜME

Richard A. MUSGRAVE (*)

Çev. : Dr. Orhan ŞENER, MPA

Bundan önceki tartışmalarımızda telâfi edici maliye politikasının etkilerini mukayeseli statikler yönünden inceledik. Başka bir deyişle, bütçe politikasının uygulanmasından önceki milli gelirin denge seviyesi ile bütçe politikasında değişiklikler yapıldıktan ve gerekli bütün düzeltmeler tamamlandıktan sonra teşekkül eden milli denge seviyesini karşılaştırdık. Basitliği sağlama yönünden faydalı olan bu yaklaşımın, ancak bazı önemli noksanları da vardır.

Sistemin başlangıçta dengede olduğunu ve bütçe politikasında yapılan bir değişiklikten sonra teşekkül eden milli gelir seviyesinin yeni bir denge noktasına ulaşmaya meylettiğini varsayıdığımız halde; bu yeni denge noktasına ulaşmaya kadar sayısız devrelerin geçmesi gerekmektedir. Bu nedenle, sadece yeni denge noktasının seviyesi ile değil, fakat ayrıca milli gelirdeki değişimin hangi yöne doğru meylettiği konusu ile de ilgilenmemiz gerekmektedir.

Ayrıca, başlangıçta milli gelir denge noktasında teşekkül etmeyebilir ve ancak zamanla ortaya çıkan değişme proselerinden sonra ekonomide denge sağlanabilir. Aşağıdaki şartların özelliğine bağlı bir şekilde bu değişme, milli gelirin yeni bir denge seviyesine ulaşip ulaşmamasına yol açabilir. Bu bölümde, mali politikadaki değişmelerin milli gelirin değişme yönünü nasıl etkilediğini ve milli gelirin yeni denge seviyesindeki değişmeye neyin sebep olduğunu inceleyeceğiz. Bu nedenle, uygulanan alternatif mali politikaların sonucu olarak, milli gelir seviyesinde zamana bağlı olarak ortaya

(*) Yazarın 1959 senesinde yazdığı «The Theory of Public Finance» adlı eserinin 472-501 sayfaları arasında yer alan 20 nci bölüm.

çıkan değişimleri karşılaştırarak, mali politikaların etkilerini mukayeseli dinamikler olarak gösterilebilecek şekilde ölçeceğiz.

Gelir teşekkülünün dinamik sisteminin esası; tüketim ve yatırımları kapsayan harcama fonksiyonu gibi kamu harcamaları ve vergiyi kapsayan bütçe fonksiyonunun oluştukları zaman yönünden tanımlanmasını gerektirir. Zamana bağlı olarak ortaya çıkan bu ilişkilerin, milli gelir seviyesindeki değişimler üzerine kesin etkileri vardır (1). Dinamiklerle ilgili olmayan herhangi bir kimsenin de bildiği gibi, yaratılan milli gelir seviyesi; sistemin çeşitli harcama fonksiyonlarında yer alan belirli zaman gecikmeleriyle ilgili bir çok belirsiz durumlara bağlı olduğu kadar, ilgili çeşitli katsayıların nisbi büyüklüğüne de bağlı olmaktadır. Bu bölümde dinamik teorisin bu karışık sorunlarına girmek için hiç çaba sarfedilmeyecektir. Buna karşılık, tartışmalarımızı birkaç basit model ile sınırlandıracağız. Konu ile ilgili tartışmalar özellikle, dönüm noktaları sorunu ile bunları açıklayan çözümlere girmeden tipik daraltıcı ve genişletici proseye hasredilecektir. Bu bölümle güdülen başlıca amacımız, maliye politikası teorisinin dinamik şekilde yeniden ele alınması halinde, karşılaşılabilecek problemlere basit bir girişten ibaret olacaktır (2).

A. KARARLI DENGE VE DİNAMİK MODELLER : MİLLİ GELİR SEVİYESİNİN BİR FONKSİYONU OLARAK YATIRIM HARCAMALARI

Yatırımların kapasite yaratıcı etkilerinin yine ihmal edildiğini öngören sistemlerle açıklamalarımıza gireceğiz. Dinamiklerin bu şekilde ele alınışı, meseleyi devreyi problemlerin tartışmaları ile ilişkilendirmektedir. Uzun devrenin büyüme sorunları ise, bu bölümde C başlığı altında ele alınmıştır.

(1) Bkz. Ragnar FRISCH, «Propagation Problems and Impulse in Dynamic Economics,» in *Economic Essays in Honour of Gustav Cassel*, George Allen ve Unwin, Ltd., London, 1933, s. 171 - 208. Ayrıca Bkz. J. R. HICKS, *Contribution to the Theory of the Trade Cycle*, Oxford University Press, New York, 1950.

(2) Bu bölümün geliştirilmesinde önemli katkıda bulunan Herbert Geyer'e minnettarım.

Bütçenin yeralmadığı sistem

Önce, yatırıma olduğu kadar tüketime de bağlı olan özel harcamaların daha önceki devrenin geliri ile ilişkili olduğunu öngören modeli ele alalım. Bu model, daha önce yatırımın milli gelire oranı olarak gösterilen yatırım fonksiyonuna az çok benzeyen bir yatırım fonksiyonu kapsar (3). Bununla beraber böyle bir modelde, cari yatırımların geçen devredeki gelire olan oranı şimdiki devrenin tasarruf meylini geçebilir. Böylece, Mukayeseli Statikler görüşünün doğal bir özelliği olarak şimdiki model, yatırım meylinin tasarruf meylini geçemediği daha önce ele alınan modelden farklı olmaktadır.

Şimdi yine (n) devresinin milli gelir seviyesinin, o devrenin yatırım ve tüketim harcamalarının toplamına eşit olduğunu gösteren;

$$Y_n = C_n + I_n \quad (20-1)$$

olarak bilinen eşitliğe dönelim. Yatırımların kapasite yaratma üzerindeki etkileri şimdilik ihmal edildiğinden ve her ikisinin de geçen devre gelirinin bir fonksiyonu olduğu varsayıldığından, özel harcamaların tüketim ve yatırıma ayrılan kısımları birleştirilebilir (4). Bu durumda, (n) devresindeki özel harcamalar toplamını E_n ile göstererek,

$$C_n + I_n = E_n \quad (20-2)$$

eşitliğini yazabiliriz. E_n nin geçen devre gelirinin bir fonksiyonu olduğu ve ayrıca sabit olduğu varsayılarak,

$$E_n = e \cdot Y_{n-1} + A \quad (20-3)$$

eşitliği yazılabilir. Bu denklem ise, birinci derecede homojen olmayan bir doğrusal farksızlık eşitliğidir. Böyle bir sistemin çözümünü ise,

$Y_n = Z + r^n \cdot K$ eşitliği vermektedir. Bu eşitlikte yer alan Z, milli gelirin denge seviyesi olan sabit bir özel milli gelir seviyesini ve Y nin başlangıçtaki değerine uygun olarak tayin edilen K yı da

(3) Bkz. s. 463

(4) Bkz. s. 483

kapsayan ($r^n \cdot K$) terimi ise, cari ve denge milli gelir seviyeleri arasındaki farkı göstermektedir (*).

Yukarıdaki eşitlikte Y_n yerine Y_{n-1} yazılarak, bütçenin yer almadığı bir durumdaki milli gelirin denge seviyesini belirleyen

$$Z_a = \frac{1}{1 - e} \cdot A \quad (20 - 4)$$

eşitliği elde edilir. Eğer, $e < 1$ iken yine eğer $Z_a > 0$ ise, ekonomik manada anlamlı bir denge mevcut olacaktır. Bu durumda, sistemin homojen kısmının kökü,

$$r_a = e \quad (20 - 5)$$

olarak bulunur. Eğer, $r_a > 0$ ise, sistem kararlı dengeye sahiptir. $e > 0$ olduğundan, sistemin bu kararlılığı şartı yerine getirilmiştir. Eğer, $r_a < 1$ ise, ki bu durum $e < 1$ olması halinde sözkonusudur, sistem istikrarlıdır (denge seviyesine yaklaşılmaktadır). Böylece, milli gelirin denge seviyesi için gerekli olan aynı şart, ayrıca milli geliri bu denge seviyesine yaklaştırmak için de yeterli olmaktadır. Başlangıç milli gelir denge seviyesinin altında veya üstünde kalmasına bağlı olarak, milli gelirin yeni denge seviyesi; istikrarlı denge seviyesinin asimtotu olacak şekilde ona yaklaşacak veya bu seviyeye doğru inecek ve çıkacaktır. Eğer, $e > 1$ ise, ki marjinal harcama meylinin (1) den büyük olması gereken bu durumda yine eğer, $r_a > 1$ ise, bu durumda sistem istikrarlı değildir (bir milli gelir denge seviyesine doğru yaklaşılmamaktadır). Başlangıçta belli bir pozitif değere sahip olan milli gelir seviyesi belirsiz bir şekilde yükselmeğe başlar. Buna karşılık, $e = 1$ ise, milli gelir teşekkül seviyesi ne olursa olsun, denge seviyesine ulaşmadan aynı düzeyde kalır.

(*) Farklılık eşitlikleri ile fazla ilgisi olmayan okuyucular W. J. Baumol ve Ralph Turvey'in Economic Dynamics (The MacMillan Company, New York, 1951) adlı eserindeki bu tür tekniklerin çözümü ve bunların istikrar şartları ile ilgili giriş kısmına başvurabilirler. Ayrıca Bkz. R.G.D. Allen, Mathematical Economics (MacMillan and Co. Ltd., London, 1956) in 1-8 nolu bölümleri.

Sabit harcama ve vergi gelirlerinden oluşan bütçe

Şimdi açıklamalarımıza bütçeyi de sokarak, kamu harcamalarının ve vergi hasılatının sabit olduğunu varsayarak konuya gireceğiz. Özel harcama meyli veya (e) nin vergiden sonraki gelir ile ilgili olduğunu belirterek,

$$Y_n = e \cdot (Y_n - T_f) + R + A \quad (20-6)$$

eşitliğini yazabiliriz. Bu eşitlikte yer alan R , sabit olan kamu harcamalarını ve T_f ise, vergi hasılatının sabit seviyesini göstermektedir. Bütçenin analize sokulması sonucu olarak, denge seviyesinde sebep olunan değişmeyi saptamak için Z_a ile mukayese edilecek milli gelir seviyesini,

$$Z_f = (R - e \cdot T_f + A) / (1 - e) \quad (20-7)$$

eşitliği ile ifade edebiliriz. Bundan ise, bütçenin varlığı ve yokluğu durumlarındaki milli gelirin denge seviyeleri arasındaki ilişkiyi gösteren,

$$Z_f = \left(\frac{R - e \cdot T_f}{A} + 1 \right) \cdot Z_a \quad (20-8)$$

eşitliği elde edilebilir. Böylece, eğer $R/T_f > e$ ise, ki milli gelirin denge seviyesinde olması için bu şart yerine gelmelidir ve bu durumda $Z_f > Z_a$ dır. Eğer, kamu harcamalarının vergi hasılatına oranı, özel harcamaların harcanabilir gelire olan oranından büyük ise, bu durumda milli gelirin denge seviyesi yükseltilebilir. Denk bütçe sözkonusu olduğunda, çarpanın işlemleri için gerekli olan $e < 1$ şartı gerçekleşirse; bu tür bütçenin varlığında $Z_f > Z_a$ dır (5).

Sistemin kökü, bütçenin içinde yer almadığı denklemin (r_a) köküne eşittir. Kamu harcamaları ve vergilerin herikisinin de milli gelirin seviyesi ile ilişkilendirilmediği bir bütçenin varlığı durumunda, sistemin denge seviyesi etkilendiği halde istikrarı bozulmaktadır.

Harcama ve vergi oranlarının milli gelirin parametreleri olduğu durumdaki bütçe

Şimdi konuya harcamaların olduğu kadar vergilerinde milli gelirin fonksiyonu olduğunu öngören bir bütçeyi sokalım. Bunun için,

(5) Bkz. s. 432.

$$G_n = g \cdot Y_{n-1} + R \quad (20-9)$$

eşitliği kamu harcamaları fonksiyonunu gösterebilir. Eşitlikte yer alan R, götürü bir harcamayı veya bunun en az miktarını gösterirken $g \cdot Y_{n-1}$ terimi ise, geçen devrenin milli geliri ile pozitif (doğru orantılı) bir şekilde değişmekte olan harcama miktarını gösterir. Ancak, yapısal esneklik ile zıt bir durum yarattığından, bu varsayım istikrar politikası açısından anlamlı değildir⁽⁶⁾. Diğer varsayımlar sonradan ele alınacağından şimdilik bu varsayımla başlamak daha faydalı olmaktadır. Devletin vergi fonksiyonu ise, sabit ve böylece marjinal vergi oranına eşit olduğu varsayılan ortalama vergi oranının (t) ile gösterildiği

$$T_n = t \cdot Y_{n-1} \quad (20-10)$$

eşitliği ile ifade edilmiştir. Milli gelirden bağımsız bir şekilde tahsil edilen götürü bir verginin bu eşitlikte yer aldığı muhtemel bir durum ise, daha sonra ele alınacaktır.

Genel durum : Şimdi marjinde veya toplam bütçe için bir fazlalık veya açığa yol açan bir sistemin genel durumunu düşünelim. Bu durumda milli gelirin (n) devresi için tanımı şimdi,

$$Y_n = e(Y_{n-1} - tY_{n-1}) + A + gY_{n-1} + R \text{ veya} \\ Y_n = [e(1-t) + g] Y_{n-1} + A + R \quad (20-11)$$

eşitlikleri ile belirtilmektedir. Daha önceki şekilde hareket ederek, harcama ve vergi parametrelerini de kapsayan milli gelir denge seviyesi,

$$Z_p = \frac{A + R}{1 - e(1-t) - g} \quad (20-12)$$

eşitliği ile gösterilebilir. Yine daha önce belirtildiği gibi, eğer, $Z_p > 0$ ise, milli gelir seviyesi için bir denge sözkonusudur. Eğer, $1 > e(1-t) + g$ ise veya diğer bir ifade ile toplam harcamaların (özel ve kamu) milli gelire oranı olan harcama meylinin 1'den küçük olduğu zaman milli gelir seviyesi dengededir.

(6) İstikrarsızlığa sebep olan harcama şekli ayrıca $T_n = tY_{n-1}$ olduğu $G_n = jT_n + R$ ifadesi ile gösterilebilir. (t) nin sabit kaldığı sürece, bu durumun ayrıca ele alınmasına lüzum kalmaması için $j = g/t$ olmalıdır.

Sistemin homojen kısmının kökü,

$$r_p = e(1-t) + g \quad (20-13)$$

olarak verilmektedir. Eğer, $r_p > 0$ ise, ki daima böyle olduğu bir durumda sistemin dengeye ulaşmada kararsızlığı söz konusu değildir. Eğer, $r_p < 1$ ise, ki bu durum yine eğer $1 > e(1-t) + g$ olması halinde söz konusu olmaktadır ve böylece milli gelirin denge seviyesine doğru yaklaşmaktadır. Bir denge için gerekli olan bu şart ayrıca sistemin dengeye yaklaşmasını da sağlar. Eğer, özel ve kamu kesimi harcama meyilleri toplamı 1'den büyük veya $1 < e(1-t) + g$ olduğu bu durumda, $r_p > 1$ ise sistem kararsızdır.

Bütçenin analize sokulmasıyla milli gelirin denge seviyesinin nasıl değişmekte olduğunu tayin etmek için şimdi, Z_p ve Z_a nın seviyelerini mukayese edebiliriz. Bir denge çözümünün varlığı için daha önce ileri sürdüğümüz $1 > e(1+t) + g$ olması şartı geçerli ise, $R = 0$ varsayılarak $Z_p > Z_a$ olduğu sonucuna varırız. Ayrıca, eğer $e < g/t$ ise, $Z_p > Z_a$ olduğundan,

$$Z_p = \frac{1 - e}{1 - e(1-t) - g} \cdot Z_a \quad (20-14)$$

eşitliği yazılabilir. Bütçenin yer almadığı bir sistemde eğer bir denge durumu mevcut ise, $e < 1$ olduğundan eğer bütçe belli sınırlar içerisinde noksan veya marjinal bir şekilde denkleştirilerek kapatılmışsa, denge gelir seviyesi yükseltilebilir. Bütçenin açıklık oranı $1 < e(1-t) + g$ olduğunda eğer oldukça büyük ise, milli gelirin denge seviyesine ulaşamaz. Eğer, $t > g$ ise, bütçe açığının kafi derecede küçük olması şartıyla milli gelirin denge seviyesi yükseltilebilir (7).

(7) Mukayeseli statiklerin ele alış tarzında olduğu gibi (bkz. s. 435) milli gelirin denge seviyesinde arzu edilen belli bir artışı gerçekleştirmeyi ne çesit bir bütçe ayarlamasının sağlayacağını araştırabiliriz. $m > 1$ ve carî milli gelir seviyesinin Z_p olması halinde, arzu edilen milli gelir seviyesi olan Z_a yi ise, mZ_p şeklinde tanımlayarak, alternatif yaklaşım için aşağıdaki eşitlikleri yazabiliriz.

$$\Delta g = \frac{m-1}{m} [1 - e(1-t) - g_0]$$

$$\Delta t = \frac{(1-m)[1 - e(1-t) - g]}{m e}$$

$$\Delta R = (m-1)(A + R_0)$$

Şimdi, r_p ile r_a arasında bir mukayese yaparak,

$$r_p = \left[(1 - t) + \frac{g}{e} \right] r_a \quad (20 - 15)$$

eşitliğini elde ederiz. Eğer, $e < g/t$ ise, $r_p > r_a$, veya, vice varsadır. Eğer, bütçenin analize girmesi milli gelirin denge seviyesini yükseltiyorsa, bu durum ayrıca sistemin kökünü de yükselterek onu daha az istikrarlı yapar. Böylece, herhangi bir andaki milli gelir seviyesi, denge milli gelir seviyesinden daha yukarıda teşekkül edecektir. Eğer, herhangi belli bir zamandaki cari milli gelir seviyesi denge milli gelir seviyesinden daha yukarıda teşekkül etmiş ise, bundan milli gelir denge seviyesinin bütçenin yokluğu sırasında teşekkül eden milli gelir seviyesinden daha yüksek olacağı sonucu çıkar⁽⁸⁾. Denge seviyesini yükselten bir bütçenin aynı zamanda istikrarı azalttığı şeklindeki böyle genel olmayan bir sonuç, kamu harcamalarının milli gelirin pozitif bir fonksiyonu olduğu varsayımını yansıtır. İleride göreceğimiz gibi böyle bir varsayımdan vazgeçildiğinde sonuç da değişmektedir.

Marjinal olarak denkleştirilen bütçe : $g = t$ olması için şimdi, marjinal bir şekilde denkleştirilen bir bütçe durumunu düşünülebiliriz. Böyle bir bütçenin varlığı halinde milli gelirin denge seviyesi şimdi,

$$Z_{pm} = \frac{A + R}{1 - e(1 - g) - g} \quad (20 - 16)$$

olmaktadır. Eğer $1 > e(1 - g) + g$ ise, milli gelirin bir denge seviyesinin varlığı sözkonusudur. Ancak, $e < 1$ ise, bu durumda

(8) Aynı sonuç, cari milli gelir seviyesinin denge milli gelir seviyesinden daha aşağıda teşekkül ettiği ve ona doğru yükselmesi durumunda da geçerlidir. Bu durumda (bütçenin sisteme sokulması sonucu olarak) denge seviyesinde sebep olunan artışın etkilerinin; denge milli gelir seviyesine nazaran gelirin daha düşük seviyede teşekkül etmesine yol açan, eşitliğin kökünün azalmasının sebep olduğu milli geliri azaltıcı etkilerin üstün olduğu gösterilebilir.

$1 > e(1 - g) + g$ dir. Devletin marjinal harcama meyli 1'e eşit olduğundan eğer $e < 1$ ise, kamu ve özel harcama meyilleri toplamı 1'e eşit olduğundan eğer $e < 1$ ise, kamu ve özel harcama meyilleri toplamı 1'den küçük olacaktır. Bu durumda sistemin kökü,

$$r_{pm} = e(1 - g) + g \quad (20 - 17)$$

ye eşit olmaktadır. Bu durumda sistem istikrarsız olup, eğer $e < 1$ ise, milli gelirin bir denge noktasına doğru yaklaşılmaktadır. Daha önceki gibi, bir dengenin varlığı ile dengeye ulaşmak için gerekli olan şart aynıdır.

Bütçenin yer aldığı ve almadığı sistemlerdeki milli gelirin denge seviyelerini mukayese ederek ve $R = 0$ varsayarak eğer, $g > 0$ ise, şimdiki durumda $Z_a < Z_{pm}$ dir. Milli gelirin denge seviyesi devlet harcamaları tarafından yeni denge seviyesine yükseltilmekte olduğundan, bütçenin analize girmesi böylece milli gelir denge seviyesini,

$$Z_{pm} = Z_a + g \cdot Z_{pm} \quad (20 - 18)$$

ilişikisine göre yükseltmektedir.

Bütçenin sistemde yer aldığı ve almadığı durumlardaki kökleri karşılaştırılarak eğer, $e < 1$ ise, $r_a < r_{pm}$ olarak bulunur. r_a ile r_{pm} arasındaki ilişki ise,

$$r_{pm} = \left[1 - g \left(1 - \frac{1}{e} \right) \right] r_a \quad (20 - 19)$$

eşitliği şeklinde elde edilir. Böylece, bütçenin modelde yer aldığı durumda, sistemin istikrarlılığı da artmaktadır. Bu durumda milli gelirin denge seviyesi de yükseldiğinden, herhangi bir zamana ait milli gelir denge seviyesi, bütçenin modelde yer almadığı zamanki teşekkül eden milli gelir seviyesinden daha yüksek olacaktır.

Tam olarak denkleştirilen bütçe : Şimdi, tam olarak denkleştirilen bütçe durumunu incelemeye dönelim. Eğer, $R = 0$ ise, tam ve marjinal bir şekilde denkleştirilen bütçeler için gerekli şartlar aynı olmaktadır. Eğer, $R > 0$ ise, (20 - 6) nolu eşitlik,

$$Y_n = e(Y_{n-1} - gY_{n-1} - R) + gY_{n-1} + R + A \quad (20 - 20)$$

halini alır ve böylece, tam olarak denkleştirilen bütçe halinde, milli gelirin denge seviyesi,

$$Z_{pt} = \frac{(1 - e) R + A}{1 - e(1 - g) - g} \quad (20 - 21)$$

eşitliği ile ifade edilebilir, Tam olarak denkleştirilen bütçe durumunda milli gelir denge seviyesinin varlığı için gereken şart ile marjinal olarak denkleştirilen bütçe için milli gelir denge şartı aynıdır. Yine, bu sistemin kökü ile, veya r_p ile, marjinal olarak denkleştirilen bütçenin kökü veya r_{mt} birbirine eşittir.

Eğer, $(1 - e)/g > -A/R$ ise, tam olarak denkleştirilen bütçe için milli gelir seviyesi olan Z_{pt} ile bütçenin modelde yer almadığına teşekkül eden milli gelir seviyesi olan Z_a arasında yapılacak bir karşılaştırmaya göre, $Z_{pt} > Z_a$ olarak bulunur. İki denge milli gelir seviyesi arasındaki ilişki ise, yukarıdaki (20 - 8) nolu eşitliğe uygun bir şekilde,

$$Z_{pt} = \frac{(1 - e) R + A}{(1 - g) A} \cdot Z_a \quad (20 - 22)$$

şeklinde yazılabilir. Marjinal ve tam olarak denkleştirilen bütçe sistemlerinin kökleri aynı olduğundan, (20 - 16) nolu eşitlikle ilgili sonuçlar burada da geçerlidir.

Eğer, $eR / [1 - e(1 - g) - g] > 0$ ise, tam ve marjinal olarak denkleştirilen bütçelerin denge milli gelir seviyeleri arasında yapılacak karşılaştırmalar sonunda yine bu durum için de, $Z_{pm} > Z_{pt}$ elde edilir. Her iki durumdaki denge milli gelir seviyeleri arasındaki ilişki,

$$Z_{pm} = \frac{A + R}{A + (1 - e) R} \cdot Z_{pt} \quad (20 - 23)$$

eşitliği ile verilmektedir.

Sabit vergi ve harcama parametrelerinden oluşan bütçe

Önceki modelin harcama fonksiyonu, bütçe harcamalarını biri sabit ve diğeri ise milli gelir seviyesi ile direkt bir şekilde değişen iki

unsura ayırmıştır. Böyle bir varsayım, büyüme sorunlarını inceleme yönünden tutarlı olup ilerde meseleyi bu yönden ele alacağız (?). Diğer taraftan, bu varsayım devrevi konum içindeki maliye politikakası anlayışına uygun düşmez. Şimdi, kamu harcamalarını R seviyesinde sabit tutarak daha önce ulaşılan sonuçları tekrar gözönünde tutalım. Bu durumda ayrıca, vergi fonksiyonunun (20-10) nolu eşitlikte gösterildiği şekilde olduğunu varsayalım.

Bütçenin analize sokulması sonucu olarak teşekkül eden yeni denge milli gelir seviyesini gösteren Z_{pf} ; $g = 0$ kabul edilerek (20-12) nolu eşitlikten elde edilmiştir. Milli gelirin bu seviyesi ile (20-12) nolu eşitlikte tanımlanan şekildeki Z_a değeri mukayese edilerek,

$$Z_{pf} = \frac{(A + R) (1 - e)}{A [1 - e (1 - t)]} \cdot Z_a \quad (20 - 24)$$

ilişkisi elde edilir. Bu ilişkiye göre, eğer $t \geq R (1 - e) / A \cdot e$ ise, $Z_{pf} \leq Z_a$ sonucu elde edilir. Böylece, milli gelirin denge seviyesi, t nin R , A ve e ye olan nisbetlerine bağlı olarak yükseltilebilir veya azaltılabilir. Genel olarak ifade edilmek istenirse, eski denge milli gelir seviyesine göre vergileme nedeniyle sebep olunan özel harcamalardaki azalış veya $e \cdot t \cdot Z_a$ eğer, kamu harcamaları nedeniyle sağlanan kazanca veya R ye eşit ise, bütçenin analize sokulması sonucu olarak Z değişmeden aynı kalacaktır. Açık veya yeterli bir artıktan yoksun olan bütçenin milli gelir denge seviyesini yükselttiği şeklindeki böyle bir sonuç, daha önceki açıklamalarımızla kolayca bağdaştırılabilir.

(20-13) nolu eşitlikte $g = 0$ yazılarak yeni sistemin kökü olan r_{pf} nin değeri bulunur. Kökler mukayese edildiğinde,

$$r_{pf} = (1 - t) r_a \quad (20 - 25)$$

ilişkisi bulunur. $0 < t < 1$ olduğundan, bütçenin analize sokulması yapısal esneklik yaklaşımının temel unsuru olan sistemin istikrarlılığını artırmaktadır.

Tulumbaya suyun alıştırılması

Şimdiye kadar ele alınan politika ayarlamaları; bütçe politikasında ister g ve t de veya isterse T_f ve R de devamlı değişimleri gerektirmektedir. Bu tür politikalar, otuvarların tulumbaya suyu alıştırma şeklinde adlandırılan politika çeşitlerinden ayrılmaktadır. Tulumbaya suyu alıştırma politikasına göre antidepresyon politikasının sorunu, ekonomiyi ölü noktadan kurtarmaktır. Ekonomi bir ke-re bu ölü noktadan kurtarıldığında, bütçe parametrelerindeki ilk değişmelerin etkileri ortadan kaldırılabilir. Ancak, buna karşılık ekonominin daha yüksek bir safhaya ulaşması da sağlanabilir.

Şimdi, ekonominin tam istihdamın altında denge milli geliri seviyesinde olduğu bir durumu varsayalım. Bütçe parametreleri bu durumda, milli gelir seviyesini arttıracak şekilde değiştirilmektedir. Milli gelirin belli bir seviyeye erişmesi veya bu seviyeyi geçmesinden veya belirli bir artış oranına erişmesinden sonra yatırım ve tüketim fonksiyonunun da yukarı doğru kayması; şimdi bütçe ayarlamaları ile başlangıçta sağlanan kaldıraç etkisini harekete getirir. Doğrusal olmayan harcama fonksiyonları ile ilgili olan bu tür modeller düşünülebilir ancak elde edilen sistemlerin karakteri çok kompleks olur ve burada incelenemez.

B. DİNAMİK MODELLERDE KARARLI DENGE :

MİLLİ GELİR SEVİYESİNDEKİ DEĞİŞMENİN BİR FONKSİYONU OLARAK YATIRIM HARCAMALARI

Şimdi, ikinci tür dinamik sistemlere dönelim. Bu sistemde de yatırımın kapasite yaratıcı etkileri yine ihmal edilmiş olup, ancak yatırım harcamaları şimdi, milli gelir seviyesindeki değişimin bir fonksiyonu olarak kabul edilmektedir. Daha önce varsayıldığı gibi tüketim ise, geçmiş devre gelirinin bir fonksiyonu olarak düşünülmektedir.

Bütçenin yeralmadığı modelde milli gelirin teşekkülü

Bu durumda şimdi, aşağıdaki sistemi yazabiliriz.

$$Y_n = C_n + I_n \quad (20 - 26)$$

$$C_n = c \cdot Y_{n-1} + A \quad (20 - 27)$$

$$I_n = \beta (Y_{n-1} - Y_{n-2}) \quad (20 - 28)$$

yazılarak, buradan da,

$$Y_n = (c + \beta) Y_{n-1} - \beta Y_{n-2} + A \quad (20 - 29)$$

elde edilir.

Bu formül, denge çözümünü $z_a = Y_n = Y_{n-1} = Y_{n-2}$ ve böylece,

$$z_a = \frac{1}{1 - c} \cdot A \quad (20 - 30)$$

olan ikinci dereceden doğrusal olmayan bir farklılık eşitliğidir. Denge seviyesinde sifıra eşit olan yatırıma, milli gelirin denge seviyesi bağlı değildir. $0 < c < 1$ durumu için, bir denge seviyesi sözkonusudur. Bu ikinci derecedeki sistemin

$$r_a^2 - (c + \beta) r_a + \beta = 0 \quad (20 - 31)$$

eşitliğinden elde edilen iki kökü vardır. Başlangıçtaki şartlara ve z_a nin seviyesine bağlı olarak bu kökler, milli gelirin zaman içinde artışına yön vermektedir. Bu şekilde, köklerin büyüklüğüne bağlı olarak milli gelirin denge noktasına erişmesi, denge noktasından uzaklaşması veya ona yaklaşması şeklinde çeşitli değişmelerini izleyebiliriz. Milli gelir seviyesindeki bu değişmeler, istikrar şartlarını gözönünde bulundurmadan ve dolayısıyla (r) leri çözümlmeden de saptanabilir ⁽¹⁰⁾. Yukarıdaki denklemlerde yer alan c ve β nin her ikisinin de pozitif ve birimden küçük olmaları şartıyla milli gelir denge seviyesine ulaşmaktadır.

Sabit harcama ve vergi gelirlerinden oluşan bütçe

Şimdi, kamu harcamaları R ile vergi hasılatı T_f nin sabit olduklarını varsayan bir bütçe modeli ile analize başlayalım.

(10) Bkz. Paul A. Samuelson, Foundations of Economic Analysis, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1947, s. 436, 183 üncü eşitlik. 20-31) nolu eşitlik yerine,

$$r^2 + a_1 r + a_2 = 0$$

eşitliğini yazarsak, aşağıdaki şartlardan her birinin

$$1 + a_1 + a_2 > 0$$

$$1 - a_2 > 0$$

$$1 - a_1 + a_2 > 0$$

sistemin istikrarlı olması, belli bir tarzda dengeye yaklaşması vs., için yerine getirilmesi gerekmektedir.

Bu durumda, milli gelir seviyesi (n) devresi için şimdi,

$$Y_n = (c + \beta) Y_{n-1} - \beta Y_{n-2} + A + R - cT_f \quad (20-32)$$

denge milli gelir seviyesi çözümünü veren eşitlik ise,

$$z_f = \frac{A + R - c \cdot T_f}{1 - c} \quad (20-33)$$

olmakta ve sistemin kökleri ise, (20-31) nolu eşitlikle tayin edildiği şekilde değişmeden aynı kalmaktadır. Bütçenin varlığı, sistemin istikrarlılığını bozmayıp, ancak eğer, $R > cT_f$ ise, denge milli gelir seviyesi yükselmektedir. Bütçeden önce ve sonraki milli gelirin denge seviyeleri arasındaki ilişki, daha önceki kısımlarda yer alan (20-8) nolu eşitliğe benzer bir şekilde elde edilen,

$$z_f = \left(\frac{R - c \cdot T_f}{A} + 1 \right) z_a \quad (20-34)$$

eşitlikle gösterilebilir. Eğer, $c < 1$ ise, sistem istikrarlı olup, denk bir bütçe ile milli gelir denge seviyesi yükseltilmekte ve istikrarın bozulmadığı bu durumda; milli gelir seviyesi herhangi bir devre için daha yüksek bir seviyede teşekkül edecektir.

Harcama ve vergi oranlarının parametreler olduğu bütçe

Şimdi daha önce ele alınan (20-9) ve (20-19) nolu eşitliklerde tanımlandığı gibi, kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin bütçenin parametresi olduğu bir sistemi incelemeye dönelim. (n) devresi için milli gelir seviyesi bu durumda,

$Y_n = [c(1-t) + g + \beta] Y_{n-1} - \beta Y_{n-2} + A + R$ (20-35)
ye eşit olmaktadır⁽¹¹⁾. Yine bu durumda, denge çözümünü veren milli gelir seviyesi ise,

(11) Bu sistemin Samuelson'un meşhur milli gelirin başlangıç formülasyon tarzından farklı olduğunu belirtmemiz gerekecektir. (Bkz. Paul A. Samuelson, «Interactions between the Multiplier Analysis and the Principle of Acceleration», Review of Economics and Statistics, vol. 21, pp. 75-78, 1939). Bu fark, bizim hızlandırmanın sadece tüketimdeki değişmelerle ilgili olmayıp, yatırım ve kamu harcamalarını da kapsayan toplam milli gelirdeki değişmelerle ilişkili olmasından dolayı ortaya çıkmaktadır.

$$z_p = \frac{A + R}{1 - c(1 - t) - g} \quad (20 - 36)$$

olarak elde edilir. Eğer, özel harcama meyli ve devletin harcama meyli toplamı 1'den küçük ise, yani $1 > c(1 - t) + g$ ise, sistem dengededir. Böylece, (20 - 30) nolu eşitlikle tanımlandığı gibi z_a ile karşılaştırılarak aralarındaki ilişki,

$$z_p = \frac{(A + R)(1 - c)}{A[1 - c(1 - t) - g]} \cdot z_a \quad (20 - 37)$$

olarak bulunur. R ve g ne kadar büyük ise, t de o kadar küçük olacağından, eşitliğin sağ tarafı da o kadar büyük olacaktır.

Denklemin kökleri,

$$r_p^2 - [c(1 - t) + g + \beta] r_p + \beta = 0 \quad (20 - 38)$$

eşitliğinden elde edilir. İstikrar şartları uygulandığında, sistemin dengede olması için $c(1 - t) + g < 1$ ve $\beta < 1$ olması gerekmektedir. Bu iki şart ise, daha önce incelenmiştir. Sistemin dengede olması için ayrıca $1 + (1 - t)c + g + 2\beta > 0$ şartının yerine gelmesi gerekmektedir. Birinci şart yerine getirilip ikinci şart yerine getirilmezse, sistem dengeye ulaşmaktadır, ancak bu denge durumu istikrarsızdır.

Bütçenin modelde yer aldığı ve almadığı durumlardaki birinci istikrar şartının mukayesesi, eğer $c \cdot t = g$ ise, istikrarlılığın etkilenmemekte olduğunu gösterir. Sistemin başlangıçta istikrarda bulunması için $c < 1$ ve $\beta < 1$ olarak varsayıldığında, eğer $g - c \cdot t$ yeteri kadar büyük ise, bütçenin modelde yer alması sistemi istikrarsızlığa doğru yöneltmektedir. Bu durum yine, milli gelir ile direkt bir şekilde değişen kamu harcamalarının istikrarı bozucu etkilerini yansıtmaktadır. Bütçenin modele sokulmasından sonra, eğer sistemin istikrarlı olması isteniyor ise, bunun için $g < 1 - c(1 - t)$ olmalıdır. Ayrıca, devletin harcama meyli toplumun tasarruf meylini geçmemelidir. $c > 1$ olması nedeniyle, sistemin başlangıçta istikrarsız olması durumunda, eğer $c \cdot t - g$ yeteri kadar büyük ise, bütçenin modelde yer alması ile istikrar sağlanabilir. Bu durumda ikinci istikrar şartı olan $\beta < 1$ durumu etkilenmemektedir. Burada sözkonusu olan reaksiyon durumu belli olduğundan, bütçenin mo-

delde yer aldığı ve almadığı durumlarda üçüncü istikrar şartı daima yerine getirilmelidir ⁽¹²⁾.

Marjinal olarak denkleştirilen bütçe

Marjinal olarak denkleştirilen bütçe durumu, (20 - 37) ve (20 - 38) nolu eşitliklerdeki yer almakta olan $g = t$ yapılarak sağlanabilir. Marjinal olarak denkleştirilen bütçe için denge milli gelir seviyesi olan z_{pm} ile bütçenin modelde yer almadığı zaman teşekkül eden milli gelir seviyesi olan z_a karşılaştırılarak,

$$z_{pm} = \frac{1 + R/A}{1 - g} \cdot z_a \quad (20 - 39)$$

ilişkisini gösteren eşitlik elde edilir. Eğer, bir denge durumu sözkonusu ise, $g < 1$ olduğundan eşitlikte $z_{pm} > z_a$ dır.

Eğer, $1 > c$ ise, bütçenin modelde yer almaması durumundaki birinci istikrar şartı yerine getirilmiştir (*). Marjinal olarak denkleştirilen bütçede ise, aynı istikrar şartı eğer $1 > c + g(1 - c)$ ise, sağlanmaktadır. Eğer, sistem milli gelirin denge seviyesine yaklaşmasına doğru meydediyor ise, bu istikrar şartı her zaman yerine getirilmektedir. $g < 1$ olması şartı ile marjinal olarak denkleştirilen bütçenin modele girişi ile milli gelirin denge seviyesine yaklaşması önlenemez. Bununla beraber, devamlı olarak $c < 1$ varsayılmakla, denge noktasına yaklaşma hızı, $c + g(1 - c) > c$ oldukça azalmaktadır.

Sabit harcama ve vergi parametrelerinden oluşan bütçe

Daha önce olduğu gibi şimdi de kamu harcamaları sabit tutulurken vergi gelirlerinin milli gelirin bir fonksiyonu olduğunu öngören daha realist bir bütçe modeline dönebiliriz. $g = 0$ yapılarak

(12) Üçüncü istikrar şartı,

$$1 + c + g + 2\beta - ct > 0$$

eşitsizliği ile belirtilmektedir.

$c, g, \beta,$ ve t nin hepsinde pozitif olması nedeniyle, istikrar şartı yerine getirilebilir.

(*) İkinci istikrar şartı olan $\beta < 1$, şartı etkilenmemektedir. Üçüncü istikrar şartı bütçenin sistemde yer alması ve alması durumunda yine yerine getirilmektedir ancak, tahmin edilebileceği gibi alt limit düşürülmüştür.

(20 - 36) nolu eşitlikten milli gelirin yeni denge seviyesi z_{pf} ve bütçe öncesi denge seviyesi ile olan ilişkisi benzer şekilde, (20 - 37) nolu eşitlikten elde edilmiştir. Böylece, $t \lesseqgtr [(1 - c) R] / c$. A ise, bu eşitsizliklere paralel olarak $z_{pf} \gtrless z_a$ elde edilir.

Sistemin köklerini tayin eden eşitlik $g = 0$ yapılarak (20 - 38) nolu eşitlikten elde edilmektedir. Sistemin istikrarlı olması için $c(1 - t) < 1$ olmalıdır. Bundan başka ayrıca, $\beta < 1$ ve $1 + (1 - t)c + 2\beta > 0$ olmalıdır. Eğer, sistem bütçenin modele girmesinden önce istikrarlı ise, bütün şartlar yerine getirilmiştir. Bu durumda, bütçenin şimdi modele girişi daima istikrarı sağlayıcı olamamakta ve sistemi daha hızlı bir şekilde dengeye doğru yaklaştırmaktadır. Daha sonra ele alacağımız yapısal esneklik ile ilgili açıklamalarımız sırasında bu konu üzerinde daha çok durulacaktır ⁽¹³⁾.

C. BÜTÇE POLİTİKASI VE BÜYÜME

Şimdiye kadarki açıklamalarımızla, yatırımlardaki değişmelerin toplam talep seviyesi ve dolayısıyla milli gelir ile istihdam ve fiyat seviyesi üzerindeki etkileri üzerinde durduk. Başka bir deyişle, yatırımların tasarrufları denkleştirici kısa devre Keynesyen rolü üzerinde durduk. Şimdi yine, yatırımların aynı şekilde ele alınmasını gerektiren başka bir yönünü incelemeye dönüyoruz. İnceleyeceğimiz bu konu, yatırımların kapasiteyi artıran ve böylece tam istihdam milli gelir seviyesinde artış sağlayan klasik fonksiyondur. Yatırımların bu fonksiyonu incelenirken, istikrar sağlayıcı mali politikada ve konuyu ele alış tarzında temel bazı değişiklikler yapmak gerekmektedir. Daha önceki, istikrarlı fiatlarda tam istihdam milli gelirini kararlı bir seviyeye ulaştırma ve bunu devam ettirmeyi esas alan istikrar kavramı; şimdi istikrarlı fiatlarda kapasite gelir seviyesinin yükseltilmesini sağlamayı esas alan anlamıyla yer değiştirmelidir. Bundan başka, çeşitli büyüme hadleri arasından seçim yapma şeklinde diğer bir sorun daha vardır.

Yatırımlar yapıldıkça, ekonominin üretim kapasitesi de arttırılmaktadır. Bunun sonucu olarak, kaynakların tam olarak istihdam edilmesi isteniyor ise, milli gelir seviyesi artmalıdır. Tam istihdam milli gelir seviyesini enflasyonsuz devam ettirmek için gereken bü-

(13) Bkz. s. 550 dipnot., özellikle s. 512

yüme hızı, bundan böyle gerekli büyüme haddi terimi ile anılacaktır.

Harcamaların gerçek artış hızı ile tam istihdam milli gelirinin gerekli büyüme hızının tam olarak birbirine eşit olması için hiç bir sebep yoktur. Yatırımların sistemdeki diğer unsurlarla ilişkileri sonucu olarak ortaya çıkan harcama artış hızının, gerekli büyüme haddini geçecek bir oran elde etmemize yol açan bir seviyede olduğunu varsayalım. Böyle bir durumda, enflasyonist bir durumla karşılaşmamız gerekmektedir. Veya, bu durumun aksine olarak, harcama artış hızının gerekli büyüme haddinden düşük olduğu bir durumu varsayalım. Bu durumda ise, kapasite tam olarak kullanılmayacak ve eninde sonunda işgücü istihdam edilemeyerek fiatlar düşecektir. Bu ihtimallerin ikisinden de kaçınmak için, tam istihdam milli gelir seviyesine ulaşıldığında, istikrar politikası harcama artış hızı ile gerekli büyüme haddi arasındaki denklığı sağlamaya çalışmalıdır. Diğer bir sorun ise, kamu politikasının dengeli büyüme hızı sağlandıktan sonra, bu hızı artırma veya azaltmayı hedef seçmesi durumudur.

Gerekli büyüme haddinin tayini

Şimdi, yapılan bir yatırım harcamasının sonucu olarak kapasite gelirinde artışın sağlandığı bir durumu düşünelim. Böyle bir durum, (s) nin kapasite gelirindeki artışın sermaye stokundaki artışa olan oranını gösterdiği,

$$\Delta Y_n^c = s (I_{n-1} + \gamma G_{n-1}) \quad (20-40)$$

eşitliği tarafından tayin edilen kapasite gelirindeki artış veya, $\Delta Y_n^c = Y_n^c - Y_{n-1}^c$ eşitliği elde edilir (14). γ katsayısı, G ile gösterilir.

(14) Yatırımın gelecek devrenin kapasite gelirini artıracığını öngören varsayım ve bunun sonucu olarak (20-47) nolu eşitlikte elde edilen büyüme haddi; Warren L. Smith, «Monetary Fiscal Policy and Economic Growth,» Quarterly Journal of Economics, vol. 71, no. 1, pp. 36-55, February, 1957; J. C. Gurley, «Fiscal Policy in a Growing Economy,» Journal of Political Economy, vol. 61, no. 6, pp. 523-535, December, 1953; ve E. Cary Brown, «Fiscal Policy in a Growing Economy : A Further Word,» Journal of Political Economy, vol. 64, no. 2, pp. 170-172, April, 1956. tarafından yapılan analizler ile benzerdir.

(20-40) nolu eşitlikteki formülasyon, yatırımın yapıldığı senenin kapasitesini artırması gerektiğini öngören Domar'ın $\Delta I/I = \alpha \sigma$ şeklindeki

rilen devlet harcamalarından kapasite artırıcı yatırımlara giden kısımdır. Bu tür yatırımlar, sağlık ve eğitim programları gibi kamu hizmetleri ile ilgili olabilir ancak, bu yatırımların devlet tarafından sahip olunan fiziki varlıkların yaratılması için yapılmaması gerekmektedir. Açıklamalarımızı basitleştirmek için, aynı (s) değerinin hem kamu ve hem de özel yatırımlarla ilgili olduğunu varsayalım⁽¹⁵⁾.

Meselenin talep ve harcama tarafına dönüldüğünde,

$$Y_n^e = C_n + I_n + G_n \quad (20-41)$$

$$C_n = (1 - \alpha) (1 - t) Y_n^e \quad (20-42)$$

$$G_n = g \cdot Y_n^e \quad (20-43)$$

ve buradan da;

$$\Delta Y_n^e = \frac{1}{\alpha (1 - t) + t - g} \Delta I_n \quad (20-44)$$

eşitliği elde edilir. Bu duruma göre, tüketim seviyesi geçmiş devreninkinden ziyade şimdiki milli gelir seviyesi ile ilişkilidir. Daha ön-

temel eşitliğindeki ilkelerden ayrılmaktadır. Bkz. Evsey D. Domar, «Expansion and Employment», American Economic Review, vol. 37. no. 1, p. 34 - 55, March 1947, ayrıca Domar'ın Essays in the Theory of Economic Growth, Oxford University Press, New York, 1957, pp. 83 - 108'deki makalesi. Büyümede bütçe politikasının rolü hakkındaki diğer bir tartışma için bkz. Arthur Smithies, «The Control of Inflation», Review of Economics and Statistics, vol. 39, no. 3, p. 272, August, 1957.

- (15) Kamu yatırımları için (s) nin daha farklı bir değerini gözönünde bulunduran okuyucu, (z) nin kamu harcamalarının devlet yatırımlarına giden kısmını ve (sw) nin ise, kamu yatırımlarına uygulanabilir milli gelir - sermaye oranını gösterdiği $\gamma = w \cdot z$ eşitliği yazılabilir. Bu şekilde, γ , w ve z gibi iki parametre yerine geçer. Yatırımın farklı türleri için (s) nin farklı kıymetleri arasında ayırım yapma gereği, artan üretim sonucu olarak ortaya çıkan kapital birikimi ile zaman gecikmesi yönünden özel bir önem taşır. Devlet tarafından yapılan yatırımların, örneğin, eğitim harcamalarında olduğu gibi produktiviteyi oldukça yavaş bir şekilde etkileyen yatırım türünde olması olağandır. Devlet yatırımları ile mukayese edildiğinde, özel yatırımların daha kısa devrede üretime katkıda bulunduğu anlaşılır. Daha yeterli bir analiz için, çeşitli yatırım türlerine bağlı olarak milli gelirden ortaya çıkan zaman gecikmeleri gözönünde bulundurulmalıdır; ancak, böyle bir yola başyurulduğunda meselenin matematik yönden ele alınışı oldukça karışık olmaktadır.

ce olduğu gibi şimdi de, t vergi oranını ve g ise toplam kamu harcamaları olan G nin milli gelire olan oranını göstermektedir. Buna karşılık, ΔY_n^e toplam yatırım (kamu ve özel) harcamaları seviyesine ve ΔY_n^e ise, özel yatırım harcamalarındaki (g ve t nin sabit değerleri ile) değişmeye bağlı kalmaktadır.

ΔY_n^r nin milli gelirdeki gerekli artışı gösterdiği

$$\Delta Y_n^e = \Delta Y_n^c = \Delta Y_n^r \quad (20 - 45)$$

eşitliğindeki gerekli büyüme haddinin diğerlerine denklik şartı için, bütçenin harcamalar ve kapasite yaratıcı bölümleri tarafından sebep olunan milli gelir değişmelerinin de birbirine eşit olması gerekmektedir. (20 - 44) ve (20 - 40) nolu ifadeleri birbirine denkleterek, Domar eşitliğine eşdeğer olan

$$\frac{\Delta I}{I_{n-1} + \gamma g Y_{n-1}^r} = s [\alpha (1 - t)' + t - g] \quad (20 - 46)$$

terimini elde ederiz. α , g , ve t nin ortalama meyillerinin sabit olduklarının varsayılması, R^r nin gerekli büyüme haddini veya diğer bir ifade ile fiat seviyesi istikrarı ile kaynakların tam olarak kullanımı için gerekli olan büyüme oranının gösterildiği;

$$R^r = \frac{\Delta I_n^r}{I_{n-1}^r} = \frac{\Delta Y_n^r}{Y_{n-1}^r} = s [t + \alpha (1 - t) - g(1 - \gamma)] \quad (20 - 47)$$

eşitliğini elde edebilmemiz mümkün olur.

Böylece, bütçe parametrelerinin gerekli büyüme haddinin tayininde rolü olduğunu tesbit etmiş oluyoruz. Bütçe ile ilgili olarak alınan tedbirler t , g ve γ de değişmeleri gerektirebilir ve bu değişmeler ise, gerekli büyüme haddini çeşitli şekillerde etkileyebilir. (20 - 47) nolu eşitlikten bu değişmeler,

$$\partial R^r / \partial t = + s (1 - \alpha) > 0 \quad (20 - 48)$$

$$\begin{aligned} \partial R^r / \partial g &= - s (1 - \gamma) < 0, \text{ eğer } \gamma < 1 & (20 - 49) \\ &= 0, \text{ eğer } \gamma = 1 \end{aligned}$$

$$\partial R^r / \partial \gamma = + s g > 0 \quad (20 - 50)$$

eşitsizlikleri şeklinde yazılabilir.

Diğer bir ifadeyle, g yi azaltıp t veya γ yi artırarak R^r haddi yükseltilebilir. Buna karşılık, g deki belli bir artış sonucu olarak R^r de meydana gelecek olan düşme ise, γ ile ters orantılı olarak meydana gelecektir. Eğer, $\gamma = 1$ ise, g deki değişimlerin R^r üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır. Bu durumda, ne toplam kapasite yaratımı ve ne de talep seviyesi etkilenmemekte olduğundan, parametrelerdeki değişimler sadece yatırım harcamalarının kamu ile özel sektör arasındaki tahsisi üzerinde etkili olmaktadır. Eğer, $\gamma < 1$ ise, g yükseldikçe tüketimide kapsayan kaynaklar özel yatırımlardan kamu kullanımına transfer edilerek R^r oranı düşürülmektedir. t deki bir artış ise, α daki bir artışın sebep olduğu şekilde R^r yi yükseltir. Böylece, tüketim için daha az kaynak tahsis edilerek özel yatırımlara daha fazlası ayrılmaktadır. γ deki bir artış da benzer şekilde R^r yi yükseltmektedir. Devlet, kendi talep seviyesini yükseltmeden kapasite üzerindeki katkısını artırabileceğinden, bunun için milli gelir ve özel yatırım harcamalarında bir artışa ihtiyaç vardır.

$t = g$ olduğu denk bütçe durumu için (20 - 47) nolu eşitlik,

$$R^r = \frac{\Delta Y_n^r}{Y_{n-1}^r} = \frac{\Delta I_n}{I_{n-1}} = s [\alpha + (\gamma - \alpha) g] \quad (20 - 51)$$

olarak kısaltılabilir. Sistemin esasına göre, özel yatırım harcamaları nisbetindeki değişimler, dengeyi sağlayıcı bir güç olmaktadır. Şimdi ise,

$$\frac{\partial R^r}{\partial g} = + s (\gamma - \alpha) \begin{cases} > 0, \text{ eğer } \alpha < \gamma \\ = 0, \text{ eğer } \gamma = \alpha \\ < 0, \text{ eğer } \alpha > \gamma \end{cases} \quad (20 - 52)$$

$$\frac{\partial R^r}{\partial \gamma} = + sg > 0 \quad (20 - 53)$$

eşitlikleri yazılabilir. Başka bir deyimle, eğer $\gamma > \alpha$ ise, g deki bir artış R^r yi yükseltecek; $\gamma = \alpha$ ise, R^r yi değiştirmeyecek ve eğer $\gamma < \alpha$ ise, R^r yi azaltacaktır. Eğer, harcamalar gelirin önemli bir kısmının yatırımlara kanalize edilmesi şeklinde yapılıyor ise, kapasitedeki artışlar hızlı bir şekilde olacağından bu sonuçlar beklenebilir. Benzer sebeplerden dolayı γ deki bir artış da R^r yi yükseltecek

tir. Böylece, yine geleneksel denk bütçe teorisinde önemli değişmelerin yapılmasını gerektiren bir durumla karşı karşıya bulunmaktayız.

Bütçe politikalarının gerekli büyüme haddi üzerindeki bu etkileri sonucu ortaya çıkan politika sorunlarını değerlendirmek için, belli bütçe parametreleri ile ayrıca harcamaların gerçekten hangi oranda artmaya meylettiklerini gözönünde bulundurmanız gerekmektedir. Ancak, böylece mali politikanın dengeli büyüme oranının elde edilmesi üzerindeki rolünü inceleyebiliriz. Harcama büyüme oranı, yatırım ve tüketimi tayin eden davranışsal ilişkilere bağlıdır. Gerekli büyüme oranının tayini için bir tüketim fonksiyonu sisteme dahil edilmiş, ancak yatırımlardaki artış bir veri olarak kabul edilmiştir. Şimdi ise, bir yatırım fonksiyonunu konuya sokmamız gerekecektir ve farklı politika sorunlarına sebep olan bir çok muhtemel durumlar ele alınacaktır.

Klasik konumda dengeli büyüme

Şimdi, herhangi bir bütçe parametrisi serisi için özel harcamaların daima kendilerini gerekli büyüme hızı ile eşdeğer bir harcama artışı haddine göre ayarlandığı bir ekonomi ile açıklamalarımıza başlayalım. Ex ante yatırım ve tasarrufların daima birbirine eşit olduğu (20 - 42) nolu eşitlikteki tüketim fonksiyonu bir veri olduğundan özel harcamalardaki sözkonusu ayarlama için, yatırımların tamamen fleksibil olarak yapılması gerekmektedir. Böyle bir anlam tarzı pek katı olmayan bir anlamda klasik model olarak gösterilebilir. Böyle bir modelde (20 - 47) nolu eşitlik, sadece gerekli büyüme hızını değil fakat ayrıca dengeli büyümenin gerçek trendini de gösterir. Ancak, kamu politikasının amacı gerekli büyüme ile harcama artış hadleri arasındaki eşitliğin sağlanması değildir. Buna karşılık bu eşitliği sağlamakla kamu politikası, fiat seviyesi istikrarı ile kaynakların tam olarak kullanımını otomatik bir şekilde gerçekleştirmeye çalışmaktadır ⁽¹⁶⁾.

(16) Tam olarak açıklandığında; eğer fiyat seviyesi istikrarı devam ettirilmek isteniyorsa, istikrar politikasının yöneticileri sabit fiatlarda artmakta olan outputu massedecek olan lüzumlu para miktarını arzetmeleri gerekmektedir.

Bununla beraber, kamu politikası dengeli büyümenin devam etmekte olduğu hızı etkileyebilir. Bu dengeli büyüme hızının ne kadar yüksek olması gerektiği meselesi tam olarak daha sonra açıklanacaktır (17). Ancak, biz şimdi sadece bütçe politikasının dengeli büyüme haddi üzerindeki etkileri ile ilgilenmekteyiz. Bu etkiler (20 - 48) den (20 - 50) ye kadar yer alan eşitliklerle gösterildiğinden, burada tekrar ele alınmalarına lüzum kalmamıştır. Ancak, γ ve t yi arttırarak ve $\gamma < 1$ durumunda g yi azaltarak büyüme haddi yükseltilebilir. g ve γ nin Kaynak Tahsisi Branşı tarafından tayin edilmekte olduğunu varsayarsak, devlet t yi uygun bir şekilde arttırarak (sıfır tüketim noktasına kadar) arzu edilen bir büyüme oranını gerçekleştirebilir.

Özel yatırımların sabit büyüme oranı ile artması durumunda dengeli büyüme

Yukarıdaki fleksibil yatırımlar durumunda sadece bütçe parametrelerindeki değişmelerin gerekli büyüme haddi üzerindeki etkileri ile ilgilendik. Bu etkiler bundan sonraki tartışmalarımız sırasında da ele alınacaktır. Bununla beraber şimdi, özel sektör harcama fonksiyonlarının fiili harcama haddi olan R^c nin gerekli büyüme haddi olan R^r den farklı olmasına sebep olduğu durumlarını gözönünde bulundurmamız gerekmektedir.

Şimdi, özel yatırım harcamalarındaki artış oranı olan $\Delta I^c / I^c_{n-1}$ in sistem dışı etkenler nedeniyle sabit olarak tesbit edildiği bir konum ile açıklamalarımıza başlayalım. Bu oran, statik Keynezyen modelde sabit olduğu varsayılan I ya az çok benzetilebilir. Buna karşılık modelin reaksiyon yapısı daha önceki gibi kalmaktadır. (20 - 47) nolu ifadenin sağ tarafında yer alan belli bütçe parametreleri için eşitlik, $\Delta I^r / I^r_{n-1}$ in gereken değerinin ne olacağını gösterir. Şimdi, her iki oran arasındaki eşitliğin bozulma tehlikesinde olduğunu varsayalım. Başlangıçta kaynakların tam olarak kullanılacağını varsayılması halinde muhtemel bir enflasyonist durum ile karşılaşırız. Böyle bir durum, t ve γ de yapılacak bir artışla veya g deki bir azaltma ile önlenabilir ve muhtemel bir işsizlik durumunun ortadan kaldırılması için zıt ayarlamalara gidilebi-

(17) Ekz. s. 553

lir ⁽¹⁸⁾. Ancak, ne yapılırsa yapılsın, bütçe ile yapılan ayarlama öyle olmalıdır ki; (20 - 47) nolu eşitliğin sağ tarafı $\Delta I_n^e / I_{n-1}^e$ in veri olan yeni değerine eşit olmalıdır.

Denk bütçe durumuna dönüldüğünde; γ deki bir artış ile potansiyel bir enflasyon hali önlenabilir. Ayrıca, denk bütçedeki artışın milli gelir seviyesini düşürebileceği şeklindeki daha önceki teorimizin uzun devre ifadesi olarak $\gamma < \alpha$ durumunda g azaltılarak ve $\gamma > \alpha$ durumunda ise, g arttırılarak enflasyon önlenabilir. Eğer, $\gamma = \alpha$ ise, bütçenin büyüklüğünde yapılacak herhangi bir ayarlamının hiç bir faydası olmayacaktır. Bu durumda, $\Delta I_n^e / I_{n-1}^e$ sabit oranı, s ve α in belli değerleri ile uyuşamaz ve gerekli büyüme haddinden meydana gelecek sapmalar önlenemez. Bununla beraber, γ nin değeri arttırılarak potansiyel bir enflasyonu önceden önlemek ve yine γ nin değerini düşürerek potansiyel bir deflasyonu kontrol altına almak mümkündür.

Özel yatırımların büyüme hızı sabit kaldıkça potansiyel bir dengesizliği önlemek için hangi özel bütçe ayarlaması yapılırsa yapılsın, dengeli büyüme haddi değişmeden aynı kalacaktır. Aynı şe-

- (18) Belli bir harcama haddi ile yeniden ayarlanmış bir büyüme haddinin aşağıdaki karşılaştırılan şekli, Warren Smith, op. cit., tarafından yapılan açıklamanın bir sonucudur. Benzer bir açıklama tarzına Arthur Smithies, op. cit., s. 282 de rastlanabilir.

Politika tedbirinin iki oran arasındaki bir boşluğun büyümesini önleyecek şekilde alınması gerektiğini belirtelim. Eğer, harcama oranının gerekli oranı sadece bir devre için geçmesine izin verilmişse; harcama oranının tesbitinde esas olan gelir miktarının oranı, gerekli büyüme haddi için esas olan gelir miktarı oranından daha fazla olacaktır. Eğer, bu iki oran sonradan birbirine eşitlenmişse; ancak bu durumda artmakta olan bir enflasyonist boşluk ile karşı karşıya geliriz. Büyüme oranları arasındaki potansiyel farkın aynı devre içinde ortadan kaldırılabileceğini yapılacak bir ayarlama ile sağlanabileceğini düşünebileceğimizden, büyüme teorisi amaçları için, büyüme oranları arasında'ı farkı ortadan kaldırmak için daha uzun bir devreye ihtiyaç vardır. Başka türlü hareket edildiğinde ortaya çıkacak olan karışıklıklardan kaçınmak için politika değişiklikleri ile ilgili aşağıdaki tartışmalar boyunca zaman devresi yönünden yapılacak olan ayarlamayı öngören bu varsayma dayanılmaktadır. Ayrıca, her iki büyüme oranı arasındaki potansiyel uzaklaşmalar bütçe parametrelerinde yapılacak olan bazı küçük değişikliklerle (tam olması için, son derece düşük tutularak) düzeltilebileceğini düşünebiliriz. Bununla beraber, belli değişiklikleri gözönünde bulundurmak için bu yaklaşım düzeltilmelidir.

kilde dengeli büyüme durumunda, dengeyi bozmadan büyüme hızını değiştirmek mümkün değildir. Bu durumda gerçekleştirilmesi mümkün olan tek bir büyüme hızı vardır ve bu da özel yatırımların sabit büyüme hızıdır. Eğer, g ve γ nin değerleri Kaynak Tahsisi Branşınca öngörüldüğü şekilde saptanmışsa, t nin gerekli değeri sistemin geri kalan kısmı tarafından tayin edilir.

Yatırımın geçen devre gelirinin bir fonksiyonu olması durumunda dengeli büyüme

Bundan önce düşünülen her iki varsayım da realist değildir. Gerçekten, gerekli büyüme haddi ne olursa olsun, özel yatırım harcamalarının buna otomatik bir şekilde uyacağını bekleyemeyiz. Veya, yatırımların sistemdeki diğer parametrelerden bağımsız bir şekilde sabit kalacağını düşünemeyiz. Aksine, yatırımlar belli yatırım fonksiyonlarına bağlı olarak değişecektir.

Şimdi, aşağıdaki harcama sistemine bir yatırım fonksiyonunun ilâve edildiği durumu gözönünde bulunduralım :

$$Y_n^e = C_n + I_n + G_n \quad (20 - 54)$$

$$C_n = (1 - \alpha) \underbrace{(Y_n^e - T_n)} \quad (20 - 55)$$

$$T_n = t \cdot Y_n^e \quad (20 - 56)$$

$$G_n = g \cdot Y_n^e \quad (20 - 57)$$

$$I_n = b (Y_{n-1}^e - T_{n-1}) \quad (20 - 58)$$

Şimdi ilave edilen yatırım fonksiyonu dışında yukarıdaki sistem, (20 - 41) den (20 - 43) noya kadar gösterilen eşitlikler sistemine benzemektedir. n devresi için harcamaların seviyesi ise sistemden,

$$Y_n^e = (1 - \alpha) (1 - t) Y_n^e + b (1 - t) Y_{n-1}^e + g \cdot Y_n^e \quad (20 - 59)$$

olarak elde edilir. Buradan, Y_n^e / Y_{n-1}^e değeri bulunarak ve eşitliğin her iki tarafından 1 rakamı çıkarılarak yukarıdaki sistem için, talep kısmı tarafından tayin edilen harcama veya milli gelirin büyüme hızı

$$R^e = \frac{Y_n^e - Y_{n-1}^e}{Y_{n-1}^e} = \frac{(b-\alpha)(1-t) + g-t}{\alpha(1-t) + t-g} \quad (20-60)$$

ifadesi şeklinde elde edilir (19).

Kapasite gelirindeki artış yine (20-40) nolu eşitlikte belirtildiği gibidir ve gerekli büyüme hızı olan R^e nin değeri ise, (20-47) nolu eşitlikte belirtildiği gibi değişmeden aynı kalmaktadır. Harcamalardaki artışın tayini için meseleye yatırım fonksiyonunun girişi, gerekli büyüme hızının tanımında herhangi bir değişikliğe sebep olmamaktadır. Denge noktasında özel yatırım harcamaları ile özel tüketim veya devlet tarafından harcanmayan milli gelir arasında daima bir eşitlik olması gerektiğinden, denge haddi veya gerekli büyüme haddinin özelliği nedeniyle böyle bir sonuç elde edilmesi normaldir. (20-58) nolu eşitlik, planlanan yatırımı tanımlamaktadır. Ancak, R^r ve R^e değerleri birbirine eşit olmadıkça, planlar realize edilmeyebilir (20).

R^e nin R^r yi geçme tehlikesi gösterdiği bir durumda potansiyel enflasyon baskısı ortaya çıkmaktadır. Bu iki oranın birbirinden sapmasını önlemek için, R^e azaltılabilir ve/veya R^r yükseltilebilir. Devlet ile ilgili parametreler için uygun politika ayarlamalarının yönü, t ve g ye göre R^r ve R^e için diferansiyel ifadeler elde edilerek bulunur. Bunun için, (20-60) nolu eşitlikten,

$$\frac{\partial R^e}{\partial t} = \frac{b(g-1)}{[\alpha(1-t) + t-g]^2} < 0 \quad (20-61)$$

ve

$$\frac{\partial R^e}{\partial g} = \frac{b(1-t)}{[\alpha(1-t) + t-g]^2} > 0 \quad (20-62)$$

diferansiyel eşitlikleri elde edilir. Böylece, R^e , t deki bir yükseliş ve g deki bir azalışa bağlı olarak düşmektedir. Daha önceden belirttiği-

(19) (20-60) nolu eşitlik, Smithin op. cit., s. 45 deki (20) nolu eşitliğine benzerdir. Ancak, faiz haddi burada ihmal edilmiştir.

(20) Eğer planlar realize edilmemişse, yatırımcılar stoklardaki değişmelere durumlarını uydurmak isteyeceklerinden, gelecek devrenin yatırım davranışı (20-58) nolu eşitliğe uymayacaktır. Bu ise, bu şekilde basitleştirilmiş bir analiz şeklinin önemli bir noksanıdır.

miz gibi, [(20 - 48) ve (20 - 49) nolu eşitliklere bkz.] R^r , g deki bir azalma ve t deki bir yükselme ile arttırılabilmektedir. t yi arttırarak ve g yi azaltarak her iki oranda birlikte değiştirilmekte ve potansiyel bir enflasyonist boşluğun büyümesi önlenmektedir. Böylece, dengeli büyüme uygun mali ayarlamalarla devam ettirilebilmektedir.

Bununla beraber, dengeli büyüme hangi seviyede ulaşıldığı, hangi yaklaşımdan hareket edildiğine bağlı kalmaktadır. (20 - 48) ve (20 - 49) nolu eşitliklere göre ise, eğer $\gamma > \alpha$ ise R^r nin t deki ufak bir değişikliğe daha şiddetli bir şekilde ve eğer $\gamma < \alpha$ ise, g deki bir değişikliğe yine daha şiddetli bir şekilde reaksiyon göstereceğini belirtelim. (20 - 61) ve (20 - 62) nolu eşitliklere göre ise, R^e nin $t > g$ ise, t deki ufak bir değişmeye; $t < g$ ise g deki ufak bir değişmeye daha şiddetli bir şekilde cevap verecektir. Şimdi, $\alpha < \gamma$ ve $t < g$ olduğunu varsayalım. Bu durumda, t deki bir artış g deki bir azalışa nazaran dengeyi (enflasyon boşluğunu kapamayı) yüksek bir dengeli büyüme hızı ile sağlayacaktır. Ayarlama işlemi daha ziyade, R^e yi aşağı doğru indirmekten başkaca R^r yi yukarı doğru hareket ettirmekle sağlanır. Eğer, $\alpha > \gamma$ ve $t > g$ ise bunun karşıt durumu geçerlidir. Bu durumda, enflasyonist boşluk eğer, g azaltılmakla doldurulmuş ise, dengeye erişmek için daha yüksek bir büyüme hızına ihtiyaç vardır. Benzer şekilde eğer, $\alpha < \gamma$ ve $t < g$ ise, potansiyel bir enflasyonist boşluk g yi arttırarak daha yüksek bir büyüme hızı ile kapatılacaktır. Eğer, $\alpha > \gamma$ ve $t > g$ ise, enflasyonist boşluk t yi düşürerek daha yüksek bir büyüme hızı ile kapatılacaktır. (*).

γ deki ayarlamalar için de benzer izlenimler geçerlidir. γ deki bir artış sonucu olarak R^r yükselir. R^r , R^e ye doğru yaklaştırılarak potansiyel bir enflasyonist boşluk kapatılabilir ve dengeli büyüme bu durumda, daha yüksek bir milli gelir seviyesinde sağlanmaktadır. Bu tartışmalar oldukça basitleştirilmiş bir şekilde yapılırken, arzu edilen büyüme haddi ile ilgili olarak yapılan tercihlerin istikrar politikasının seçiminde nasıl bir rol oynadığını göstermektedir. Po-

(*) $\alpha > \gamma$ ile $t < g$ ve $\alpha < \gamma$ ile $t > g$ terkipleri için kolay bir sonuç çıkarılamaz. Bu durumlarda varılacak sonuç, seçilen ilgili özel kıymetlere bağlıdır.

tansiyel dengesizlik tiplerinin çeşitleri arasında eğer bir ayırım yapılmak istenirse, başka türlü karışıklıklarla da karşılaşılabılır (21).

Denk bütçe durumu için harcama artış oranının denk bütçeden bağımsız olması için, (20 - 60) nolu eşitlik,

$$R^c = \frac{b - \alpha}{\alpha} \quad (20 - 63)$$

ye indirgenebilir (22). Durum böyle olunca, denk bütçe ile enflasyonist boşluğu kapatmak için yapılacak ayarlama sadece R^r üzerinde

(21) Bu satırlarda yer alan tartışmalar için bkz. Arthur Smithies, op. cit., p. 278. Faydalandığı şekli aleti buradakine ve Warren L. Smith tarafından kullanılabilecek benzeren Smithies'in bu açıklama tarzı daha ciddi bir anlatım görünümündedir. Smithies, dengeli büyümeyi gerçekleştirmek için her ikisinin de harcama artış oranı ile eşit olması gereken, tam kapasite kullanımını sağlayacak olan gerekli büyüme oranı ile işgücünün tam olarak kullanımını sağlayacak olan gerekli büyüme oranı arasında ayırım yapmaktadır. Gerekli büyüme oranlarından hangisinin harcama büyüme oranından saptığına bağlı olarak farklı bütçe ayarlamalarına ihtiyaç vardır. Bu yaklaşımın daha detaylı bir şekilde genişletilmesi için, analize ayrıca bir üretim fonksiyonunun sokulmasına ihtiyaç vardır. Bunun için bkz. Robert M. Solow, «A Contribution to the Theory of Economic Growth», Quarterly Journal of Economics, vol. 70, no. 1, pp. 65-94, February, 1956. Ancak, böylece tam istihdam outputu, sermaye noksanlığı ve işgücü yetersizliğinin alternatifleri olarak tam kapasite kavramına gerçek anlamını verebiliriz.

(22) Mukayeseli statikler ile ilgili açıklamalarımızdaki denk bütçe genişletilmesinin etkileri hakkındaki geleneksel görüşümüze zıt düşmesi nedeniyle, böyle bir sonuç bir dereceye kadar şaşırtıcıdır. Aynen $\alpha > 0$ ile $b = 0$ varsayımının sonucu olarak denk bütçedeki bir artışın geleneksel genişletici etkilerinde olduğu gibi; g ve t deki bir artışın R^c yi düşüreceğini öngören eğer dengeli bir büyüme gerçekleştirilmek isteniyorsa, bunun için $b > \alpha$ olmalıdır. Bununla beraber, statik modele basit bir kıyaslamayı mümkün kılmayan bir yatırım gecikmesinin sokulması halinde, şimdiki açıklama tarzımız oldukça karıştırılacaktır.

Ayrıca, R^c yi denk bütçe seviyesi tarafından etkilediren diğer harcama sistemlerinin kullanılabileceği de akılda tutulmalıdır. Bunun için aşağıdaki sistemi gözönünde bulunduralım.

$$\begin{aligned} Y_n^c &= C_n + I_n + G_n \\ C_n &= (1 - \alpha) (Y_{n-1}^c - T_n) \\ T_n &= \pi Y_{n-1}^c \\ G_n &= \epsilon Y_{n-1}^c \\ I_n &= b (Y_{n-1}^c - T_n) \end{aligned}$$

etkili olacaktır. (20 - 52) nolu eşitlikte gösterildiği gibi denk bütçede yapılacak ayarlama, eğer $\alpha < \gamma$ ise t ve g de bir artmayı ve yine eğer, $\alpha > \gamma$ ise, t ve g de bir indirim yapmayı gerektirmektedir.

Potansiyel bir enflasyonist ve deflasyonist boşluğun nasıl kapatılacağı sorunu ile uğraşmak yerine, dengeli büyümenin şimdilik bozulmadan devam ettiğini varsayalım. Bununla beraber, dengeli büyümeyi devam ettirmek için devlet, daha yüksek veya düşük bir büyüme hızını seçebilir. Hangi dengeli büyüme hızının seçileceği sorunu daha sonraki açıklamalarımıza bırakarak şimdi bu hızı etkilemek için yapılabilecek olan bütçe ayarlamalarına dönelim (23). Bu nedenle, γ 'yı sabit tutarak dengeli büyüme haddini etkilemek için g ve t de birlikte yapılacak olan ayarlamalar,

$$\frac{\partial t}{\partial R} = \frac{s[\alpha(1-t) + t-g]^2 (1-\gamma) + b(1-t)}{sb [(1-\alpha)(1-t) - (1-\gamma)(1-g)]} \quad (20-64)$$

ve

$$\frac{\partial g}{\partial R} = \frac{s[\alpha(1-t) + t-g]^2 (1-\alpha) + b(1-g)}{sb [(1-\alpha)(1-t) - (1-\gamma)(1-g)]} \quad (20-65)$$

eşitlikleri ile gösterilmiştir (24).

Harcama büyüme oranı şimdi, $\frac{\partial R^e}{\partial \pi} = \alpha^{-b-1} < 0$ ve $\frac{\partial R^e}{\partial \varepsilon} = 1 > 0$ ile

$R^e = (b - \alpha)(1 - \pi) + \varepsilon - \pi$ ye eşittir.

Denk bütçe durumunda ise,

$\frac{\partial R^e}{\partial \varepsilon} = \alpha - b < 0$ ve $R^e = (b - \alpha)(1 - \varepsilon)$ yazılabileceğinden dolayı,

denk bütçe ile büyümenin sağlanması için $b > \alpha$ olmalıdır. Bu sonuç, eğer özel harcama meyilleri toplamı 1 den küçükse; bütçedeki artışın genişletici ve özel harcama meyilleri toplamı 1'e eşitse; bütçenin etkisinin nötr olduğunu savunan temel denk bütçe teoremi ile tutarlı olmaktadır. Bu nottaki keyzle ele alınan durumda, özel harcama meyilleri toplamı 1'den fazla olduğundan, denk bütçenin etkisi daraltıcı olmaktadır. Bununla beraber, bu harcama sisteminin kullanılması, (20-42) ve (20-43) nolu eşitlikler ve bunların tayin ettiği R^e de yeni güçlükler gerektiren uygun ayarlamalara ihtiyaç vardır.

(23) Bkz. s. 553

$$(24) \quad R^r = s[t + \alpha(1-t) - g(1-\gamma)] \text{ ve } R^e = \frac{(b-\alpha)(1-t) + g-t}{\alpha(1-t) + t-g}$$

Her iki durumda da pay pozitif ve her iki eşitliğin paydaları değişmeden aynı kalmaktadır. Bu nedenle, dengeli büyüme oranlarındaki bir değişiklik g ve t nin ikisini de birlikte aynı yönde değiştirmektedir. Dengeli büyüme haddindeki bir yükseliş, müşterek payda olan,

$$(1 - \alpha)(1 - t) + (1 - \gamma)g \begin{matrix} \geq \\ < \end{matrix} 1 - \gamma \quad (20 - 66)$$

nin negatif veya pozitif olmasına bağlı olarak g ve t nin ikisinde yükseltilmesini ve düşürülmesini gerektirmektedir. Yani, g ve t deki gerekli olan değişimin yönü toplam (özel ve kamu) tüketim meyline ve kamu harcamalarından tüketime ayrılan kısma bağlı kalmaktadır. g ve t de yapılacak olan değişiklik (20 - 65) nolu eşitliğin payının (20 - 64) nolu eşitliğin payından büyük veya küçük olmasına bağlı olarak ($g > t$ olduğunda) düşük bir oranı veya ($t > g$ olduğunda) fazla bir oranı gerektirecektir. Yapılacak ayarlama sadece her iki payın da birbirine eşit olduğu yani, $\alpha = \gamma$ ve $t = g$ ise, marjinal olarak denkleştirilen bütçenin özel bir durumunda sağlanabilir.

(20 - 64) ve (20 - 65) nolu eşitliklerin elde edilmesi sırasında varsayıldığı gibi sabit bir γ ile belirli bir dengeli büyüme haddi, bu sistem tarafından tayin edilen t ve g nin yine belli bir değerini gerektirmektedir. Eğer, γ başka bir politika değişkeni olarak ele alınıyorsa, aynı dengeli büyüme hızı g ve t nin değişik seviyeleri ile sağlanabilir.

Vergi düzeninde ayarlamalar

Gelirin harcama ve yatırımda kullanılmasına bağlı olarak ortaya çıkan vergi yükünü değiştirmek için, daha önceki mukayeseli

eşitlikleri için $R_r = R_e$ yazılarak,

$$s[t + \alpha(1 - t) - g(1 - \gamma)] = \frac{(1 - \alpha)(1 - t) + g - t}{\alpha(1 - t) + t - g} \quad \text{elde edilir.}$$

Bu son eşitlikte ise; R_r , t , g ve γ olarak dört bilinmeyen yer almaktadır. Bunlardan birisini (örneğin γ) sabit tutularak g ve t deki değişimlerin R deki sebep olduğu değişimler sistemin diferansiyeli tarafından tayin edilebilir. Bu açıklamaya katkıları dolayısıyla Warren L. Smith'e müteşekkirim.

statikler ile ilgili tartışmalarımıza uygun olarak vergi yapısında yapılacak ayarlamalar şeklinde daha başka politika tedbirleri uygulanabilir (25). Bu amaçla, (20 - 54) den (20 - 58) e kadar yer alan eşitlikler farklı vergi oranlarına ve tüketim meyillerine bağlı olarak çeşitli gelir kaynakları arasında yapılacak olan ayırıma uygun bir şekilde yeniden düzenlenebilirler. Sistemi bu durumda şimdi, α^L ve α^P nin emek ve sermaye sahiplerinin tasarruf meyillerini; t^L ve t^P nin emek ve sermaye gelirlerine uygulanabilir vergi oranlarını, p nin milli gelirin yatırıma giden ve $(1 - p)$ nin ise, işgücüne giden kısmını gösterdiği aşağıdaki şekilde yazabiliriz.

$$Y_n^e = C_n + I_n + G_n \quad (20 - 67)$$

$$C_n = (1 - \alpha^L) (Y_n^{eL} - T_n^L) + (1 - \alpha^P) (Y_n^{eP} - T_n^P) \quad (20 - 68)$$

$$T_n^L = t^L Y_n^{eL} \quad (20 - 69)$$

$$T_n^P = t^P Y_n^{eP} \quad (20 - 70)$$

$$Y_n^{eL} = (1 - p) Y_n^e \quad (20 - 71)$$

$$Y_n^{eP} = p \cdot Y_n^e \quad (20 - 72)$$

$$G_n = g \cdot Y_n^e \quad (20 - 73)$$

$$I_n = b (Y_n^{eP} - Y_n^{eP}) \quad (20 - 74)$$

Bu eşitliklerden de, harcama artış oranı olarak,

$$R^e = \frac{Y_n^e - Y_{n-1}^e}{Y_{n-1}^e} \quad (20 - 75)$$

$$= \frac{bp - \alpha^L(1-p) - \alpha^Pp - t^L(1-p) (1 - \alpha^L) - t^Pp(b + 1 - \alpha^P) + g}{\alpha^L(1-p) + \alpha^Pp + t^L(1-p) (1 - \alpha^L) + t^Pp(1 - \alpha^P) - g}$$

eşitliğini yazabiliriz. Vergi düzeninde yapılan ayarlamaların devlet ile ilgili parametreler üzerindeki etkileri aşağıdaki eşitlikler şeklinde gösterilebilir.

(25) Bkz. s. 439

$$\frac{\partial R^e}{\partial t^L} = \frac{-p \cdot b(1-\alpha^L)(1-t^P)(1-p)}{[\alpha^L(1-p) + \alpha^P p + t^L(1-p)(1-\alpha^L) + t^P p(1-\alpha^P) - g]^2} < 0 \quad (20-76)$$

$$\frac{\partial R^e}{\partial t^P} = \frac{-pb[(1-g) - (1-\alpha^L)(1-t^L)(1-p)]}{[\alpha^L(1-p) + \alpha^P p + t^L(1-p)(1-\alpha^L) + t^P p(1-\alpha^P) - g]^2} < 0^* \quad (20-77)$$

$$\frac{\partial R^e}{\partial g} = \frac{pb(1-t^P)}{[\alpha^L(1-p) + \alpha^P p + t^L(1-p)(1-\alpha^L) + t^P p(1-\alpha^P) - g]^2} \quad (20-78)$$

Politika değişmelerinin dengeli büyüme haddi üzerindeki etkilerini analiz etmek için, (20-47) nolu eşitlikteki büyüme haddi bu eşitliklere göre ayarlanmalıdır. (20-40) dan (20-45) e kadar oluşan eşitlikler sisteminde yer alan (20-42) nolu eşitliğin yerine yeni tüketim fonksiyonu olan :

$$C_n = (1-\alpha^L)(1-t^L)(1-p)Y_n^e + (1-\alpha^P)(1-t^P)pY_n^e \quad (20-79)$$

konularak,

$$R^r = \frac{Y_n^r - Y_{n-1}^r}{Y_{n-1}^r} \quad (20-80)$$

$$= s[t^L(1-\alpha^L)(1-p) + \alpha^L(1-p) + t^P p(1-\alpha^P) + p\alpha^P - g(1-\gamma)]$$

Gerekli büyüme haddi üzerindeki kamu parametrelerindeki değişikliklerin etkileri,

$$\frac{\partial R^r}{\partial t^L} = s(1-\alpha^L)(1-p) > 0 \quad (20-81)$$

$$\frac{\partial R^r}{\partial t^P} = sp(1-\alpha^P) > 0 \quad (20-82)$$

(*) Bunun için $(1-g) > (1-\alpha^L)(1-t^L)(1-p)$ olmalıdır. Bu şarta göre outputun özel olarak kullanılan kısmının, ücret geliri sahiplerinin tüketimlerinin toplam gelire olan oranından büyük olması gerekmektedir. Katsayılar ex ante terimlerle tanımlandığından, bu şartların daima yerine getirilip getirilemeyeceğinden emin olamayız. Bu şartların yerine getirilmesi bu tartışmalar için farzedilmiştir ve dengeli büyüme koşulları içinde bu şartlar yerine getirilmelidir.

$$\frac{\partial R^r}{\partial g} = -s(1-\gamma) < 0 \quad (20-83)$$

$$\frac{\partial R^r}{\partial \gamma} = sg > 0 \quad (20-84)$$

nolu eşitliklerle verilmektedir.

Bu sonuçları hep bir arada değerlendirirsek; R^r , t^L ve t^P ile doğru orantılı olarak değişirken R^e ise, t^L ve t^P ile ters orantılı bir şekilde değişmektedir. Şimdi, $R^e > R^r$ iken, potansiyel bir şekilde enflasyonist bir durumla karşı karşıya kaldığımızı düşünelim. Harcama oranı, vergi gelirlerini arttırmakla da azaltılabilir. Ayrıca, gerekli büyüme oranları her iki durumda da yükseltilecektir. Böylece, eşitliklerin her iki tarafı değiştirilerek her iki oran da birlikte hareket ettirilmektedir. Bununla beraber, dengeli büyümenin hangi seviyede gerçekleştirileceği meselesi, hangi oranın değiştirileceğine bağlı kalmaktadır.

Bu ilişkiyi en basit şekilde göstermek için; milli gelirin kâr ve ücret arasında $p = 1 - p$ olacak şekilde eşit olarak dağıtıldığını ve harcanabilir ücret ve kâra ait tüketim meyillerinin $1 - \alpha^L = 1 - \alpha^P$ şeklinde eşit olduklarını varsayalım. Bu durumda, (20-81) ve (20-82) nolu eşitliklerden R^r nin milli gelirdeki ufak bir artış oranına eşit bir şekilde yükseleceği sonucuna varılabilir. Ancak, milli gelirdeki bu artışın t^P veya t^L deki bir yükseliş sonucu olarak meydana gelmesinin hiç önemi yoktur. Bununla beraber (20-76) ve (20-77) nolu eşitliklerden de, R^e deki sebep olunan azalışın sadece eğer,

$$(1 - g) = 2 [(1 - \alpha^L) (1 - t^L) (1 - p)]$$

ise, her iki durumda da aynı olacağı sonucu çıkarılacaktır. Eğer, $(1 - g)$ eşitliğin sağ tarafından küçük kalmakta ise ve artış t^P de meydana geliyor ise, R^e deki azalış az olacaktır. Bundan dolayı, dengeli büyüme haddi t^P yi yükselterek daha yüksek bir seviyede sağlanabilmektedir. Eğer, $(1 - g)$ eşitliğin sağındaki terimden büyük ise, t^L deki artış R^e üzerinde azaltıcı bir etki yaratacak ve dengeli büyüme haddinin daha yüksek bir oranda gerçekleşmesine yol açacaktır.

Eğer, $p < 1 - p$ ile $1 - \alpha^L$ nin yine $1 - \alpha^P$ ye eşit olduğunu kabul edersek, t^L deki bir artışın t^P deki bir artıştan R^r yi daha fazla yükselteceği sonucuna varırız. $1 - \alpha^L > 1 - \alpha^P$ olduğunu kabul etsek bile, bu temayül daha kesin bir şekilde ortaya çıkacaktır. Daha önceki genel izlenimlerden elde edilen sonuçlar tekrar R^e üzerinde etkili olan unsurlara uygulanabilir. Realist bir konumda, alternatif ayarlamaların karşılaştırmalı sonuçları böylece, α^L , α^P , p ve g ile vergi oranlarının başlangıç oranları olan t^P ve t^L yi de kapsayan bir çok faktöre bağlı olmaktadır. Bununla beraber, hiç bir genelleme yapılamazsa da, ancak alternatif vergi ayarlamaları arasındaki seçimin dengeli büyüme yi hangi oranda gerçekleştireceği meselesinde önemli rolü olacağı bir gerçektir.

Daha önce olduğu gibi, dengeli büyüme şartları altında büyüme oranını artırma ve azaltma olasılıklarını gözönünde bulundurabiliriz. Bir vergi oranında yapılan artış R^r yi yükseltip R^e yi düşürürken; diğerinde yapılan bir indirim R^r yi azaltıp R^e yi yükseltecektir. Ayrıca, şartlar öyle olabilir ki, t^L deki bir artışın t^P deki bir azalışın net etkileri g ve γ nin değerlerini aynen muhafaza ederken ve toplam vergi gelirinin milli gelire olan oranını yine aynen devam ettirirken, daha yüksek seviyede bir dengeli büyüme hızına sebep olabilirler. Bununla beraber, vergi yapısında yapılacak olan ayarlama, dengeli büyüme oranı ile g veya γ da ki bir değişme ile birlikte gerçekleştirilmelidir.

Son olarak, para politikası analize sokulabilir (26). Para politikası ile ilgili değişkenleri analize sokularak ve çeşitli bütçe bütüklükleri ile çeşitli büyüme hadlerini ve özellikle g ve γ nin değişik seviyeleriyle kombine ederek, kamu politikasına önemli derecede bir serbesti verilmektedir. Bununla beraber, herhangi bir büyüme hızını Kaynak Tahsisi Branşı tarafından tayin edilen bir vergi yapısı ile kombine etmenin daima mümkün olacağını varsaymak için hiç bir sebep yoktur.

Hızlandırıcı Fonksiyonu ile sistem

Dinamikleri ele aldığımız biçimde olmak üzere şimdi, yatırım fonksiyonunun hızlandırıcı şeklini incelemeye dönüyoruz. Hızlandırıcı

(26) Ekz. Warren L. Smith, op. cit.

ran Modelini (20-35) den (20-38 nolu eşitliğe kadar yer alan sistem içinde ele almak ve hangi şartlar altında böyle bir sistemin istikrarlı bir büyüme hızını sağlayacağını tayin etmek en uygun yol olabilir (27). Yeni harcama büyüme oranları saptanınca, çeşitli bütçe ayarlamalarının etkileri yeniden tayin edilebilir. Ancak, bu analiz tarzı oldukça karışık olduğundan burada ele alınmayacaktır. Bununla beraber, g deki artışın tekrar harcama büyüme hızını yükselteceğini ve t deki artışın ise, azaltacağını bekleyebiliriz.

(20-35) den (20-38) nolu eşitlikler arasında yer alan ikinci derecedeki sistem ile ilgili olarak ortaya çıkan güçlüklerden, yatırımın $Y_n - Y_{n-1}$ in bir fonksiyonu olduğunu gösteren daha basit bir sistemle kaçınılabilir. Böyle bir model, daha önce incelediğimiz (20-41) den (20-43) nolu eşitlikler ile şimdiki,

$$I_n = \beta (Y_n^e - Y_{n-1}^e) \quad (20-85)$$

yatırım fonksiyonundan oluşan bir sistem tarafından belirlenmektedir. Buradan da,

$$Y_n^e = [(1 - \alpha) (1 - t) + g] Y_n^e + I_n \quad (20-86)$$

eşitliği ile büyüme hızı olarak,

$$R^e = \frac{g - \alpha (1 - t) - t}{\alpha (1 - t) + t - g - \beta} \quad (20-87)$$

eşitlikleri elde edilir ve ayrıca bunun için ise,

$$\frac{\partial R^e}{\partial t} = \frac{\beta (1 - \alpha)}{[\beta - \alpha (1 - t) - t + g]^2} > 0 \quad (20-88)$$

ve

$$\frac{\partial R^e}{\partial g} = - \frac{\beta}{[\beta - \alpha (1 - t) - t + g]^2} < 0 \quad (20-89)$$

(27) Bu tür sonuçlar için bkz. W. J. Baumol, *Economic Dynamics : An Introduction*, The MacMillan Company, New York, 1951, pp. 196 — 198. Ayrıca bkz. D. Hamberg, *Economic Growth and Stability*, W. W. Norton and Company, Inc, New York, 1956; ve Sidney S. Alexander, «The Accelerator as a Generator of Steady Growth,» *Quarterly Journal of Economics*, vol. 63, no. 2 p. 174, 1949.

olmalıdır. Bu eşitliklere göre, g deki bir azalış gibi t deki bir artışta R^e yi yükseltmektedir. R^e deki değişmeler, (20-48) ve (20-49) nolu eşitliklerle gösterildiği gibi büyüme oranındaki değişmelerle aynı yönde olmaktadır. Bununla beraber, t ve g deki değişmelerin R^e ve R^r üzerindeki etkileri büyüklük bakımından farklı olabilir. γ deki değişiklik R^e yi etkileyip R^e yi etkilemez olduğundan, bu iki oran arasındaki farkı azaltmak için kullanılabilir.

Denk bütçe durumu için,

$$R^e = \frac{\alpha (1 - g)}{\beta - \alpha (1 - g)} \quad (20-90)$$

ve

$$\frac{\partial R^e}{\partial g} = - \frac{\alpha \beta}{[\beta - \alpha (1 - g)]^2} < 0 \quad (20-91)$$

eşitsizlikleri elde edilir. Böylece, denk bütçede yapılan bir artış R^e yi düşürür. Eğer, (20-51) nolu eşitlikte tanımlandığı şekilde $R^e > R^r$ ise, R^e yi azaltan ve yine eğer $\gamma < \alpha$ ise, R^r yi artıran g yi yükseltmekle her iki oran birbirine yaklaştırılabilir. Eğer, $\gamma < \alpha$ ise, g deki bir artış her iki oranı da düşürecek ve bunları birbirine eşitlemede işe yaramayacaktır. Bununla beraber, gerekli ayarlama en az $\gamma > \alpha$ oluncaya kadar γ yi arttırarak her zaman yapılabilir.

Böyle bir sistem kolayca anlaşılabilirliği halde, ulaşılan sonuçları özellikle faydalı gözükmeyebilir⁽²⁸⁾. Bu sistemde, tasarruf meyli ve büyüme haddi arasındaki pozitif ilişkinin bir sonucu olarak, herhangi bir devre için ex ante tasarruf ve yatırımlar birbirine eşit olarak kabul edilmiştir. Bu sistemde, g deki bir artış harca-

(28) Bkz. J. C. Gurley, *Fiscal Policy in a Growing Economy*, Journal of Political Economy, vol. 61, no. 6, pp. 523 - 535, December, 1953; ve E. Cary Brown, *Fiscal Policy in a Growing Economy. A Further Word*, Journal of Political Economy, Vol. 64, No. 2, pp. 170 - 172, April 1956; Warren L. Smith, «Professor Gurley on Fiscal Policy in a Growing Economy», Journal of Political Economy, Vol. 62, pp. 440 - 441, October 1954. Buradakini Gurley - Brown tartışması ile mukayese ederken, sonrakilerin gerekli ve harcama büyüme oranları arasında bir ayırım yapmayarak büyümenin dengeli bir şekilde olması gerektiği görüşünü savunduklarını belirtelim.

ma büyüme oranını düşürürken, t deki bir artış bu haddi yükseltmektedir. Bu şekildeki realist olmayan bir sonuçtan kaçınmak için, yatırım fonksiyonunun hızlandıran tipinin ikinci derece sistemi kullanılmalıdır.

İşsizlik, enflasyon ve sermaye yetersizliği

Bundan önceki büyüme modelinin yapısı öyle gerektirmektedir ki, potansiyel bir işsizlik durumundan ancak, harcama artış hızı yükseltilmekle kaçınılabılır. Ancak, fiat ve ücret hadlerindeki katlıkların bütün kaynakların tam olarak kullanılmasını engellediği bir sistemde işsizlikten kaçınmak mümkün olmayabilir.

Reel ücretlerin aşağı inme yönünden rijit ve mevcut sermaye stokunun cari reel ücret haddinde bütün işgücünü istihdam etmek için yetersiz olduğunu farzedelim. Bu durumda, işsizliğin çaresi harcama büyüme haddinde yapılacak olan genel bir artış ile bulunamaz. İşsizliği ortadan kaldırmak için tüketimi azaltmak, tasarrufu arttırmak ve enflasyona sebep olmadan yatırımların artmasına olanak sağlanmalıdır⁽²⁹⁾. Bunun için ise, tüketim üzerine konulan verginin yatırım üzerine konulan vergiye ikame edilmesini veya kredi genişletilmesi yolu ile özel yatırımların artmasına elveren bir bütçe artığını gerektirmektedir. İşgücüne nisbetle sermaye arzı arttırılırken, daha fazla bir işgücü belli bir reel ücret haddinde istihdam edilebilir.

Bu model, gelişmemiş memleketlerin durumuna bazı benzerlikler göstermektedir. Gerçekten, az gelişmiş memleketlerdeki esas sorun, reel milli geliri arttırarak işsizliği önlemektir. Ancak, işsizliğin önlenmesi için sermaye stokundaki artış kadar işgücünün maharetinin, fabrika ve teçhizatın da arttırılması gerekmektedir. Buna karşılık, reel milli gelir seviyesindeki artış, toplam talep seviyesini yükselterek bu şekilde basit bir şekilde yükseltilemez.

Enflasyonla yapılan zoraki tasarruflar kapital transferi için gerekli kaynak transferinde kullanılabilir ancak, bunun sonucu olarak yatırım tercihi en iyi ihtimalle değişmemektedir ve enflasyon

(29) Bkz. William Fellner, Trends and Cycles in Economic Activity, Henry Holt and Company, Inc., New York, 1956, pp. 212 - 215 ve 357 - 367.

yükünün dağılımı eşit olmamaktadır. Bu nedenle, en iyi yaklaşım kaynakları enflasyon yaratmadan sermaye birikimi için transfer etmektir. Bu ise, toplam talebin arttırılmasından ziyade, talebin transferini gerektirir. Keynezyen tedavi tarzının işsizlik için kullanılamayacağı görüşü gerçekten şaşırtıcı değildir. Çünkü, az gelişmiş memleketlerde esas mesele işsizlik sorunu olmayıp, daha ziyade, sermaye yetersizliğinin sebep olduğu düşük verim ve bunun sonucu olarak teşekkül eden reel ücret haddinin çok düşük olması sonucu olarak, yüksek derecede aylaklığın tercih edilmesiyle ortaya çıkan problemdir. Gerçekten, gelişmiş ülkelerde çok yüksek düzeyde olmak üzere işsizlik olarak görünen olay, klasik anlamda tam istihdam ile fakirliğin yan yana olduğu durumdur.

Gelişmiş bir memlekette sermaye yetersizliğine dayanan modelin alışmış bulunduğumuz, yaygın depresyon tipindeki işsizlik tipi için uygun düşmediği bir gerçektir. Böyle bir durumda, işsizlikle birlikte aşırı kapasite birlikte görülmekte olup, çare toplam talebi yükseltmede bulunmalıdır. Bununla beraber, eğer parasal ücretler prodüktivitedeki artışları geçiyorsa ve fiatların yükselmesini önlemek için talep baskı altına alınmışsa, sermaye kıtlığı nedeniyle de işsizlik artabilir. Bu durumda kapital birikiminin arttırılması ile parasal ücretlerde artış sağlanabilmektedir⁽³⁰⁾. Ayrıca, artan bir aşırı talep fazlasını sermaye birikimini arttırarak giderme ve böylece, gerekli büyüme hızına ulaşmada talep enflasyonunu ortadan kaldırma sırasında, sermaye yetersizliği konusu ortaya çıkabilir⁽³¹⁾.

Asırlık durgunluk ve enflasyon

Mali politikanın ilk tartışmalarının çoğu, durgunluk hipotezinin geçmişine karşı yöneltilmiştir. Kısaca, bu mesele büyüme modelinin özel bir durumu olarak görülebilir⁽³²⁾. Durgunluk meselesi iki ayrı

(30) Bkz. s. 470

(31) Bkz. s. 467

(32) Durgunluk görüşünün genel bir açıklaması için bkz. Benjamin Higgins, *Concepts and Criteria of Secular Stagnation*, in *Income, employment and Public Policy : Essays in Honor of Alvin H. Hansen*, W. W. Norton and Company, Inc., New York, 1948, chap. 4, pp. 82-107. Ayrıca bkz. Alvin A. Hansen, *Fiscal Policy and business Cycles*, W. W. Norton and Company, Inc., New York, 1941, pp. 38-46, reprinted in *Readings in Fiscal Policy*, American Economic Association. Richard D. Irwin, Inc., Homewood Illinois., 1955, pp. 540-557.

kısmı ayrılr. Bunlardan birincisi, kapasite milli geliri oranında veya tam istihdam seviyesindeki değişmelerle ve bu büyüme haddinde niçin bir düşmenin beklenebileceği konusu ile uğraşır. İkincisi ise, kapasite milli geliri ile telafi edici ayarlamaların yokluğunda teşekkül eden milli gelir arasındaki farklılıkları ele almaktadır.

Kapasite milli gelirinin büyüme oranının düştüğünü savunan birinci görüş, klasik iktisat anlayışının temelini teşkil eder. Bu görüş ayrıca, azalan verimler temel kanununun basit bir ifadesidir. Buna göre, doğal kaynak arzının, nüfusun büyüklüğünün ve teknik gelişme seviyesinin sabit olduğu kabul edilince, sermaye stoku artarken yatırımların kârlılığı düşmelidir. Bu şekilde net sermaye birikim hızı düştüğünden, büyüme hızı da düşer. Ancak, bu varsayımlar gerçekleştiğinde birinci hipotez işlemektedir.

Hipotezin temeli ve klasik görüşün başarısızlığı tekniğin değişmeyeceği varsayımından hareket etmesine dayanmaktadır. Zamanla, teknik ilerleme tabii kaynakların artmakta olan kıtlılığını gideren seviyeden daha fazla artmıştır. İlimdeki ilerleme, yükselen hayat standardı düzeyinde nüfus ve işgücü arzındaki artışı istihdam etmek için, artan bir yatırım seviyesini sağlamada yeterli olmuştur. Toplam veya fert başına düşen tam istihdam hasılasının büyüme haddinin yakın bir gelecekte düşeceğini beklemek için yeterli bir sebep yoktur.

Potansiyel ve şimdiki milli gelir seviyesi arasındaki farkın artmakta olduğunu savunan ikinci görüş ise, Keynezyen anlayışın bir kısmıdır. Bu anlayışa göre, herhangi bir zaman için talep seviyesi tam istihdam milli hasılasından fazla veya noksan olabilir. Dokuzyüzotuzlar ile ilgili tartışmalarımız, talep seviyesinin tam istihdam milli hasılasından düşük olduğu durumla ilgili bulunmaktadır. Bu tartışmalarda, cari ve potansiyel milli gelir arasındaki deflasyonist açılıın devam edeceği ve genişleyeceği beklenilmiş ve bunun için birçok sebep ileri sürülmüştür. Diğer taraftan nüfus artış oranının azalması, geleceğin belirsizliği, yeni buluşlarda bir yavaşlama olacağı ve yeni buluşların önemli ölçüde «sermaye - tasarrufuna sebep olması» nedenleri ile yatırım harcamalarının yeterli ölçüde yapılamayacağı öngörülmüştür. Ayrıca, artan ortalama tasarruf meyli ve işverenlerce yapılan brüt tasarruf hacmindeki yükselişler yüzünden yatırım harcamalarının daha yüksek bir oranda yapılması gerektiği ileri sürülmüştür.

Bu görüşler 1930 ların şartlarına uydu, ancak sonraki gelişmeler ile bu hipotezlerden ayrınıldı. Gerçekten, sonraları nüfusun artış trendi değişti, tüketim fonksiyonu yukarı doğru meyletti ve yatırım harcamaları yüksek seviyede devam etti. Bütün bunlar büyük bir savunma bütçesinin koruyucu şemsiyesi altında oldu. Asırlık durgunluk kehaneti böylece, asırlık enflasyonist kehanete dönüştü. Ancak, olayların akışındaki gelişmeler yeni doktrini en az eskisi kadar tutarsız yapmaktadır. Ancak, bu mesele esas konumuz değildir.

Biz burada daha ziyade, enflasyon ve deflasyona yol açan asırlık hareketler sonucu olarak ortaya çıkan malî politika sorunları ile ilgili bulunmaktayız. Bundan önceki tartışmalar ise, durgunluğun çeşitli tipleri ve bunların mali sorunları arasında ayırım yapmamızı kolaylaştırmaktadır. Şimdi ise, (20-47) den (20-60) nolu eşitliklerden oluşan sisteme dönerek ve Kaynak Tahsisi Branşı tarafından tayin edilen g ve y nin değerlerinin sabit olduğunu varsayarak meseleyi basitleştirelim. Dengeyi sağlayacak olan büyüme haddinin elde edilmesi için t nin değerinin ayarlanması gerekmektedir. Bu ayarlamadan sonra, eğer $t = g$ ise, g nin belli bir değerinde büyüme dengesinin sağlanması için bütçenin denk olması gerekir. Böylece, dengeyi sağlayan büyüme haddinin elde edilmesi halinde, eğer $t > g$ ise, bütçenin sabit bir açık vermesi gerekmektedir. Buna karşılık, eğer $t < g$ ise, bütçenin sabit bir artık oranı vermesi gerekmektedir.

$t < g$ nin sözkonusu olduğu durum, bir durgunluk hali olarak gösterilebilir. Bununla beraber bu durumda, deflasyonist boşluk veya milli gelirin yüzdesi olarak bütçe açığı sabit kalmaktadır. Böyle bir durumu ise, istikrarlı durgunluk olarak gösterelim. Eğer, şartlar milli gelir seviyesine bağlı olarak α yı artırıyor ve yatırımların büyüme hızını düşürüyorsa, bu değişimleri gidermek için t nin oranının düşürülmesi gerekir. Böylece, milli gelir seviyesine bağlı olarak deflasyonist boşluk veya bütçe açığı oranı yükselir. α nın düştüğü veya yatırımların büyüme oranının artmakta olduğu durum, azalan durgunluk şeklinde gösterilebilir. Bu şekilde tanımlanınca durgunluk; Kaynak Tahsisi Branşı tarafından tayin edildiği gibi g

ve γ nin büyüklüğüne bağlı olacak ve bunlardaki değişmelere bağlı bir şekilde yön değiştirecektir (33).

İstikrarlı ve artan durgunluk şartları arasındaki ayırım, kamu borçlanması yönünden de önemlidir (34). İstikrarlı durgunluk durumlarında devlet borcu, milli gelirdeki yükseliş oranına eşit bir şekilde artacaktır. Yani, borcun milli gelire olan oranı değişmeyecek veya sabit olmaya doğru meyledecektir. Büyüme oranı ne kadar büyük ise, mutlak bütçe açığı da o derece büyük olacaktır. Kamu borçlanmasının sabit olan ortalama faiz haddi üzerinden yapılması durumunda, faiz ödemelerinin milli gelire olan oranı da sabit bir nisbete yaklaşır. Bu nedenle, faiz ödemelerini finanse etmek için her zaman vergi oranını da yükseltmek gerektiği şeklindeki bir korkuya kapılmaya lüzum kalmamaktadır. Ancak böyle bir sorun, sadece bütçe açığının milli gelire oranının artmakta olduğu artan durgunlukta veya klasik anlayışın öngördüğü şekilde, milli gelirin azalan bir nisbete arttığı bir durumda ortaya çıkmaktadır.

(33) Bu kavrama itiraz eden okuyucu, burada varılan sonuçları Kaynak Tahsisi Branşı harcamalarının yine bu branşın gelirinden bağımsız olarak ele aldığı, büyüme modelinin basitleştirilmiş varsayımının bir neticesi olduğunu gözönünde bulundurmalıdır. Sistemin daha geliştirilmiş bir halinde ise, bu tür harcamaların fayda ilkesine göre sağlanan vergilerle karşılanması gerektiğini varsaymalıyız. Devlet hizmetlerine olan talebe böylece, özel harcama fonksiyonunun bir parçası olarak bakılabilir (Bkz. s. 33). Gelir Dağılımı Branşı tarafından vergi - transfer ayarlaması olarak veri olan istikrar başlı vergileri veya sadece t_s nin seviyesi, istikrarı sağlama amacıyla aynı kalmaktadır. Bu durumda durgunluk, t_s nin işaretine ve seviyesine veya ondaki değişmelere bağlı olurken, devletin mal ve hizmet harcamalarından bağımsız bir şekilde meydana gelmektedir.

(34) Bkz. Evsey D. Domar, *The Burden of Debt and The National Income*, American Economic Review., vol. 34, no. 4, December, 1944, pp. 798 - 827. Ayrıca E. D. Domar, *Essay in the Theory of Economic Growth*, Oxford University Press, New York, 1957, eserinde 2. nci bölüm olarak yeniden basılmıştır.